

తెలితి

బాటసారి

[గూఢార్థకావ్యము - సాంఘానువాదము]

కృతికర్త - అనువాదయిత :

మ హా క వి

శ్రీ ఆదిభట్ట నారాయణదాసు

సంపాదకుడు :

అచార్య శ్రీ యస్వీ జోగారావు,

ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి.

ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తు, వాల్తేరు.

తె.నా: 1

నా.నా - 2

20018

ప్రచురణ :

కృపాదాస్ గారి పాఞ్చమూలం

రిరిరి

దానభారతీ ప్రచురణలు :

బాటసారి

[గూఢార్థకావ్యము - సాంగ్లానువాదము]

కృతికర్త - అనువాదయిత :

మ హా క వి

శ్రీ ఆదిభట్ట నారాయణదాసు

సి.ఐ.బ్రౌన్ స్ట్రాస్ గ్రంథాలయం
ప్రేమ పంక్తి 20018
శిర్డీ

సంపాదకుడు :

అచార్య శ్రీ యస్వీ జోగారావు,

ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి.

ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తు, వాల్తేరు.

అచార్యతంగిరాల వెంకట సుబ్బారావు గారి బహుకృతి

ప్రచురణ

కర్రా కృపాదాస్ గారి సౌజన్యముతో

ఐదవ కూర్పు
1000 ప్రతులు
ఆగష్టు 1976

సర్వస్వామ్య సంకలితము

ప్రా ప్తిస్థానము :

ఉపాధ్యాయుల సావిత్రమ్మ
C/o శ్రీ కర్తా ఈశ్వరరావు
4-2-13, చంద్రమౌళినగర్
గుంటూరు-2

వెల : 5 రూ॥లు

ముద్రణ

వెల్ కమ్ ప్రెస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, గుంటూరు-2.

Prof. S. V. Joga Rao, M. A., Ph. D.

HEAD OF THE DEPARTMENT OF TELUGU

ANDHRA UNIVERSITY, WALT AIR

(FORMERLY PROFESSOR OF TELUGU

UNIVERSITY OF LENINGRAD U. S. S. R.)

సంపాదకీయము

దాసభారతి

జీవితము నొక కాలక్షేపముగా గాక ఒక కఠోర వ్యాసంగముగా ఒక కళాకేళిగా ఒక మహాతపస్సుగా ఒక మధురానుభవముగా గడపిన మహాభాగు డతడు. అతని పండిన గుండెనుండి బాహిరిల్లిన దొక బహుముఖీన సాహిత్యము. ఆందు శ్రవ్య దృశ్య కావ్యములు గలవు. హరికథలు గలవు, హరికథలుకలవు శతకములు గలవు. వ్యాసములుగలవు. విమర్శలు గలవు. పద పద్య గద్యములు వేసిన వాలకము లనేకము గలవు. బహు భాషా వై దుష్య ఫలములు గలవు. కాని చిత్రము, అంతటి సారస్వత మహాస్రస్థకు అంతటి కవితాంతర్దృష్టకు హరికథా పితామహుడుగా మాత్రమే పేరు మిగిలినది. అది శంకరు డంత మహాకవియా, వివేకానందు డంత విశ్వకవియా కాని చివరికి ప్రవక్తలుగా మాత్రమే వారు లబ్ధ ప్రతిష్ఠులైరి. ఒక అన్నమయ్య, ఒక క్షేత్రయ్య, ఒక త్యాగయ్య-కవితా సరస్వతీ కళాస్థానము లంటిన సరసాగ్రేసర చక్రవర్తులయ్యు వీను మిగిలిన వాగ్గేయకారులుగా మాత్రమే వాసికెక్కిరి. కవి చరిత్ర గ్రంథము లందు వారి పేరులు కానరావు. ఏల : వారి వారి ప్రవాన కర్మ క్షేత్రములు వేరు వేరు. అట్లే యైనది ఆదిభట్లవారి సంగతి. కవిత కాదు వారి ప్రధాన కర్మ క్షేత్రము. హరికథ వారి జీవిత సర్వస్వము.

గ్రంథపరికల్పన సముద్దేశము

వారి 46 కృతులలో 14 హరికథలు (14 సంపుటములు - 21 కథలు). హరి దాసులు వల్లెవేసి కొనుటయే గాని వానికి సాహిత్య జగత్తున పఠన పాఠనములు లేవు. 13 అచ్చ తెలుగు కృతులు. ప్రాచీనములైన అచ్చ తెలుగు కృతులే తెలుగు వారి తచ్చివచ్చినవి కావు. ఒక యెనిమిది కృతులు కేవల సంస్కృత భాషా ఘటి త్రములు. అన్యుల గీర్వాణమునకును హర్షించు ఆంధ్రులు తమ సంస్కృతము నెందు

లకోగాని అంత వరకు సేయరు. మిగిలిన వానిలో సుమారేడు అనువాదములు. సంస్కృతము నుండి చేసిన తెవిగింపులను దాసుదారు అచ్చ తెలుగుననే వెలయింతు రది వారి శపథము. కాకున్న ఆదినుండి అనువాద సాహిత్యమున కలవాటు పడిన మనవారు కనీస మీకృతుల నైన కాతరు చేయకుందురా? ఆయా కారణములచే దాసుగారి సాహిత్యమునకు రావలసినంత పేరు ప్రతిష్ఠలు రాలేదు. కాని ఆ హరి కథలలో అపురూపమైన కమ్రకవితాగానముకదు. ఆ అచ్చ తెలుగు కృతులలో వెనుకటి కృతుల కంటెను వెక్కసమైన యమ మున్నను అతిసూత్రమైన హృద్య మైన వై శద్య మున్నది. సర్వ పూర్వాంధ్ర ప్రౌఢ ప్రాబంధికుల గాఢపాక మగు సంస్కృతమునకు లేని చవి యున్నది. ఆ సంస్కృత కృతులలో కింకుర్వాణ గీర్వాణములైన ప్రయోగవిశేషములు గలవు. కాళిదాస కళాకౌశలము గలదు. కాదంబరీ స్వాదుత్వము గలదు. పండిత శుండాలముల శ్లాఘా శిరః కంస సమర్థ సామగ్రి గలదు. ఆ అనువాదములు మూలము మాలిమిని డక్కగొన్న వయ్య స్వతంత్ర కృతి ప్రతిపత్తిని గల్గి నట్లు కౌశల పేశలములై యున్నవి.

కవిత్వపరమార్థము

ఇక కవితానుశీలన మిండుక. శ్రావ్యమైన శబ్దముద్వారా రమ్యమైన అర్థమును హృద్యమైన అనుభూతిగా పరిణమింప జేయునది కవిత్వమని నే నెరిగిన సర్వ నిర్వచనముల సారాంశము. శ్రావ్యమైన శబ్దము లనగా అనురూప శబ్దజాల పునః పునరావృత్తి యని కాదు. లేక కొంద రనుకొనునట్లు ఉచ్చారణ సులభములై చర్మ శ్రవఃపేయములై న వనియుగాదు. సందర్భ సుందరములై తదర్థశక్తి సందీపకము లై ఘటితి స్ఫురణకరణ పటువులై వీనులున్న మది కించునట్టివి. రమ్యమైన అర్థ మనగా రాకేందు రేఖకాదు, రాజీవ రాజికాదు, రజనీ ప్రియసఖము రమణీ మణి ముఖము కాదు - కవి కనీవికాపునీత మైన యొక నిష్ఠుర కుష్ఠరోగి కృమికుల సంకు లకులాయము కాయము, ఒక ముష్టివాని ముదనష్టవు మొగము కూడ రసజ్జజనమనోజ్ఞ ములే యగును. అలౌకిక లక్షణమైన రసానుభవ రహస్య మదే. హృద్యమైన యను భూతి యనగా ఉషస్సుషమాసుభగమైన యొక శుభ సమయమున ఉపరితల మరు తారుణ కుండలిత శిలామండలమై, శిఖరాంచలము సత్యోభ్యుదిత బాలభాను రోచి ర్వీచీ సముజ్జ్వలమై, హిమనిర్ఘ్న రోప క్రమ రమణీయమై కన్పట్టు కాంచనగంగాశైల శృంగమును చూచినంత కలుగు సురుచిరానుభూతి కాదు. ఆ మహిమాలయమైన

హిమాలయ దృశ్యమున శశాంక శేఖరుని జటా విటంకము స్ఫురించవలె. ప్రియ వల్లభయొక్క సల్లలిత సంగీతము విన్నప్పుడు కాదు తదుపరి తదాయల్లక భరమున నున్నప్పుడు మనఃకర్ణ కుహరమున ఆ మధురస్మృతి మారెలుగిచ్చునప్పు డదీ యనుభూతి. వరుసపెట్టి జిలేబీల నొక యద్దసేరు ఆరగించినప్పుడు కాదు అపూప విపణిలో అద్దముల ముందు అందమైన పల్లెరమునందు తీరుగా పెచ్చబడిన పలు పేటల కెంపుల డవురుగళ్లీల వలె మన్న వానిని నోరూర కన్నార గాంచినప్పు డదీ గుండియ గుత్తగొన్న యనుభూతి. ఆయా వ స్త్వింద్రియ సన్నికర్షము వలన అప్పటికప్పు డేదో యొక లౌకికవాసనా వాసితమైన అనుభూతి ప్రతి పశువు శశువు క్రిమి కీటకము గూడ పొందును. అనుభోక్త మానవుడే కానక్కర లేదు. సర్వ జ్ఞానేంద్రియములకును సాక్షిభూత మైనది మనస్సు. ఆ మనశ్శక్తి పండిన అదృష్ట వంతుడు మానవుడు. జన్మతః ప్రాప్త సంస్కారముతో, స్వయం కృషి ప్రతిబ్ధ పరిణతితో, ఆలోచనాశీలమైన మనస్సుతో, నైక భావ వ్యక్తీకరణ శక్తిమంతమైన హేక్కుతో పశుప్రపంచము నుండి తన వార్ధక్యమును సార్థకముగ నిరూపించుకొని ఏవిషయము నైన ఆత్మసాక్షికముగ అనుభవించ గలవాడు ఆవిష్కరించ గలవాడు మానవుడు. అందుచే అతడు పొందు అనుభూతి మందలో నొకడు పొందినట్లుండ గూడదు మందిలో నొకడు పొందినట్లుండవలె. కేవల రుచిజీవి పశువు. అభిరుచి జీవి మానవుడు.

దాసుగారి కవితాశయములు :

పూర్వోక్త నిర్వచన పరమార్థమునకు లక్ష్య భూతమైన కవితాపదార్థము కావలసినంత గలదు దాసుగారి కృతులలో. ముందు కవి యన్నను కవిత్వమన్నను ఆయనకున్న ఆశయము లెట్టివో పరిశీలించము :

“కవి స్సాక్షై త్రయీ మూర్తిః కావ్య మేతచ్ఛరావరమ్
న కశ్చి ద్వస్తుతో భేదః కార్యకారణయో స్తయోః”

అని వారి వక్కణ (చూ. కచ్ఛపి-పుట 49). కావ్యము లోక మంతటిని లోగొనగలదనియు, కవి వేదమూర్తియైన భగవంతుని వంటి వాడనియు అనగా అత డొక మహాస్రస్థయనియు, కవికిని కావ్యమునకును గల యనుబంధ మనినాభావ మనియు అనగా కావ్యమతని అంతరంగ సంతాన మనియు భావము. అంతటి ఆకాశములో లోకబాంధవు డనిపించుకొన్న వాడెట్లు ఏకైక వ్యక్తిగా

రాణించుచున్నాడో అట్లే లోకములో ప్రతిభావంతుడైన కవి యొక్కదే పరమ విశిష్టుడుగా పరిగణింపబడునియు, చతుర్విధ పురుషార్థములకును కావ్యమే ఏకైక సాధన మనియు, సంగీతము పుష్పమైతే సాహిత్యము తత్పరాగ మనియు, ఆ స్థిత యే ఫలమనియు కై వల్యమే తద్రస మనియు దాసుగారి యభిప్రాయము (చూ. పుట 49). మరియొకచో ఆయన సత్కవి యొక్క అంతర్యమునిట్లు సంభావించిరి-అతడు సర్వరసాత్ముడు, సర్వభూతమయుడు, పరవశ సుఖయోగుడు, చిత్ర సంకల్ప భోగుడు, దైవాధీన మనః ప్రవృత్తి గలవాడు గాక స్వతంత్ర రచనానిపుణుడు, దయార్థి చిత్తుడు, సత్య నిష్ఠుడు, కళాచణుడు అని (చూ. పుట 79). కవి యన్నను, కావ్య మన్నను ఇంతటి సముదాత్త భావన చేసిన అంతర్వాణు లరుదు. సత్కవి లక్షణము లన్నియు ఆయన తనలోనికి తాను తొంగి చూచుకొని చేసిన నిర్దేశములే యని ఆయన నెరిగిన వారందరు గ్రహింపగలరు. సత్కవి తన కావ్య దర్శమున సర్వపదార్థములను విశకలితముగా ప్రతిఫలింప జేయగలడు. అతని వలె లోక కల్యాణ కరణ మన్యుల కసాధ్యము, ఎంత ప్రతిభను ప్రదర్శించి శైలీ లాలిత్యము జాలువార ఎంత రసవంతముగా చెప్పినను “తారాశశాంకము” వంటి కావ్య మసత్కావ్యమే యగుననియు వారి ఆశయము (చూ. పుట 80). ఆశయముకాదు ఆచరణము. తమ పలుకృతులలో వర్ణనల రూపముగను, ఉపమాద్యలంకారముల రూపముగను, విషయగతముగా తగిన సందర్భములు వచ్చినపుడు సరేసరి, ఎన్ని లోకిక విషయాలను వాని ప్రాణస్నాయువులను బట్టి పరిశీలించిరో చెప్పలేను, తమ హరికథాదిక కృతులలో భక్తిసుధలను సూక్తిసుధలను నిక్షేపించుట కాదు దేశమంతయు తిరిగి తిరిగి ఊరూర వాడవాడల హరికథా కాలక్షేపములు సేయుచు నడుమ నడుమ సందర్భములు కల్పించుకొని భగవద్భక్తిని, దేశభక్తిని, సమాజ విమర్శను, భారతీయ భవ్యధర్మమును తన జన్మ కర్తవ్యముగ భావించి ప్రచారము చేసినారు దాసుగారు. 8-9-1933 న విశాఖపట్టణమున జరిగిన యొక మహాసభలో “సృంగార సర్వజ్ఞ” బిరుద ప్రదానమున కర్హులైన దాసుగారు తమ కృతులందు సలలిత శృంగారమును సముచితముగ పోషించుటయేగాని తారాశశాంకకారుని వలె నెక్కడను ఇంచుకంత మేర మీరిన వారు గారు.

సహజకవితాశాలి :

“సహజ కవితాశాలి” గురించి చెప్పుచు వారు - ఏ నేడబములు లేక కావ్య దోషముల నుజ్జగించి అనందోపదేశములు జనానీకమునకు కలుగునట్లు జగద్ధితముగ

కవిత చెప్పననిరి. “వింతవలెఁ బ్రాతఁ సంఘటి న్నెల్లడించు” ననిరి (పుట 40), దాసుగా రెక్కువగా చెప్పినవి ప్రాతకథలే. కాని ఆ చెప్పుటలో ప్రతి ప్రత్న కథ యందు నొక నూత్న పరిష్కారమును జూపిరి. అసలు కవితలో నున్న రహస్యమే అది :

“దృష్ట పూర్వా అపిహ్యర్థాః కావ్యేరస పరిగ్రహాత్
సర్వే నవా ఇవా భాంతి । మధుమాస ఇవ ద్రుమాః ”

అని ఆఅంకారిక వచనము. సహజకవిత్వశాలి యనుటలో వారి యుద్దేశము Poet by temperament - అనగా “I am a poet in spite of myself” అని వక్కాణించిన బైరను మహాకవి వంటి వాడని. అసలాయనయే ఆ సహజ కవిత్వ శాలి. ఏ విద్యా విషయమునను గురువు లేనట్లే ఆయనకు కవితా గురువులును లేరు. ఆయనకు కళలకు భగవంతుడే గురువు. విజ్ఞతకు లోకమే గురువు, కవితకు హృదయమే గురువు. సహజ కవిత్వ మనగా నెట్లుండ వలెనో దాసుగా రెంత చక్కగా చెప్పిరో చూడుడు;

గీ॥ సాగి కమ్మెచ్చునన్ వచ్చు తీగ కరణి
సాలె పురుగు కడుపులోని నూలువతెను
దబ్బునన్ దొర్లిపడు కొండదార మాడ్కి
సహజ కవిత బయల్పడి సన్నుతిగను. (పుట 49)

ఆ యుషమ లనుషమములు. సత్య ప్రత్యయ స్థాపనాచార్యకములు, ఎట పట్టి చూచి నను ఆయన కవిత్వ మలవోక చెప్పినట్లుండును. సహజత్వ ముట్టి పడుచుండును. వ్యాసపీఠముపజ్జ భాసికపట్టు వేసికొని గంటముతో కవితాకలకంఠికి గండకత్తెర వేయునట్లుండదు. స్నానశాలలో జలయంత్రపు తుంతుర్వని మేన త్రుళ్ళిన లాడి నంత బయల్పడలు కూనరాగము వలెనుండును. బహుజన్మాంతరసాంద్ర సంస్కార బలమున ఆయన అలవోకగా చెసిన అధరస్పందనము లందును మధురిమలు తోణికిన లాడుచుండును. ఆ పద్యము లా పదము లా కూర్పు లా యూహలు ప్లాస్కునుండి కప్పులోపోసిన కాఫీ ద్రవనవోష్ణతవలె సద్యః స్వాద్యముగానుండును. సహజకవి - “బ్రతుకున సుంకం బెఱుగక - స్వతంత్ర రాజ్యంబు సేయుప్రభువు వలె”.... పతివ్రతవలె, సత్యవ్రతి వలె నిత్యసంతోషియని యొకచో వాక్రుచ్చిరి

(పుట 59). అంత సహజకవిత్వశాలి కనుకనే ఆయన అంత సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడాయెను.

“ఎందుకో పెద్దలు పడిక ప్లేర్పటిచిరి
యాట పాటలు గొల్చున కనువగునటు
తెల్లముగ నున్న నలిగిన తెన్ను మాని
త్రొక్కుఁబెడత్రోవ నా వంటి నిక్కుఁబోతు” (పుట 48)

అది పెద్దలు నడిచిన ఊణ మార్గ మైనను తన కంత పడదని గడుసుగా సూచించిరి. “మురారే స్తుతీయః పంథాః” అన్నట్టిదిది. అయితే మురారి గురుకుల క్లిష్టుడు. కవితా జీవాతువులైన కావ్య హేతువులలో ప్రతిభ గరియని. అది కవితకు ప్రాణ పారము. ప్రతిభా సహకృతమైన సృష్టి నిత్య ప్రత్యగ్రము. ఎప్పటికప్పుడేదో యొక నవ్యసిస్పృక్ష తత్స్వభావ జీవశక్తిము. అందుచే దాసుగారివలె ప్రతిభా సమగ్రుడైన కవి పూర్వకవి ప్రౌఢ మార్గములు తన కెంత నచ్చియున్నను తన పుంత తా నేర్పరుచు కొనును. జీవితమున మహాజన మార్గానుసరణ మవశ్య ముపాదేయమే గాని సాహిత్యమున ప్రతికవియు ఎవరి దారి వారు చూచుకొనుటయే మంచిది. ప్రతిభావంతులైన ప్రాచీన మహాకవు లందరు చేసినపని యదియే లేకున్న కవిజగత్తున వారికొక వ్యక్తిత్వమే లేదు. విశిష్ట ప్రసక్తి యుండదు. దాసుగారి యూహ యదే.

ప్రాచీనకవి ప్రతిపత్తి :

అయితే తృణీకృత బ్రహ్మపురందరుడైన ఆయన దుర్విదగ్ధులగు ప్రతి స్పర్థులకొక పెడసరపు కొర్రువలె గన్పింతురు గాని హద్దుమీరిన యహంకారము గాదు వారిది ప్రాచీనుల మీదను పెద్దల మీదను గౌరవములేని గర్విష్టులుకారు. తన “జగజ్ఞోతి”కి తాను వ్రాసికొన్న పద్య పీఠికలో—

“కావ్య రచనకు వాల్మీకి కావలయును
తగును వ్యాసుఁడొకండె శాస్త్రంబుఁ దెలుప
శక్తి లేమి నెఱిఁగియు లజ్జ నొఱంగి
వేత్తవలె నటించెద విధిశమున.”

అనియు ఈ ‘కచ్చపి’ 50 వ పుటలో—

“కాళిదాసుని రఘువంశ కావ్యముఁ గనుఁ
గొనియు, భవభూతి నాటకమును జదివియు
బాణు గద్య మరసియుఁ గవనము జెప్ప
వెఱవఁ డద్దిర నా వంటి వెఱివాఁడు”

అనియు తన వినీతిని మనస్సాను వినిస్సృత మధురారుభిచి స్రవంతిగ ప్రకటించు
కొనిరి. ఇంకను పలుకృతుల పలుతావుల వారి కవితాభిరుచులు కొన్ని ప్రకటితము
లై నవి. ప్రహ్లాద చరిత్ర పీఠికలో—

“పూర్వ కవు లందరున్ గడు పూజ్యు లందు
భాగవతు లయి గో స్తనీ పాకముగను
గృతు లొనర్చు నధికుల సంస్కృతమున జయ
దేవుఁ దెనుఁగునఁ బోతనం దెలిసి యెంతు”

నని చెప్పుకొనిరి. మరికొన్ని తావులగూడ వీరిరువురను ప్రశంసించిరి. దాసుగారికి
వీరిపై నేదో ప్రత్యేకమైన మక్కువ యున్నదన్నమాట. దానికింకేమి కారణమై
యుండును! ఆ యిరువురు నీయన వలెనే జీవనమునను కవనమునను పరమ భాగ
వతులు, ద్రాక్షపాక రిరంసువులు. అంతేగాక కడు పిన్నటనుండియు పోతన
భాగవత మీయనకు భాగవతము పంచవర్ష దేశీయమైన ప్రాయమున భాగవత
పతన ప్రావీణ్యమునకు బహుమతి నందిరి. ఉపరి పోతనయు నీయనయు సహజ
పాండిత్యధురీణులు, అంత్యప్రాస ప్రవణులు, ప్రవీణులు. జయదేవుడు నీయనయు
మధుర సంగీత మధితాంతరంగులు. వెరసి మువ్వరును పరమభావుక పట్టభద్రులు,
ఈయన కించునట్టి మరియొక జగదేక మహాకవి గలడు. “షేక్స్పియరుని వంటి
కవి నభూతో న భవిష్యతి” అనియు, “తన కావ్య దర్పణంబున జగము నెల్లఁ
జూపిన మహాను భావుఁడు భారతీయులలో వ్యాసుఁడు, ఆంగ్లేయులలో షేక్స్పియరని
నా యభి ప్రాయము” అనియు తన ‘నవరస తరంగిణి’ పీఠికలో ఢంకా బజాయించి
చెప్పిరి. కాళిదాసు కంటెను షేక్స్పియరు నధికునిగా సంభావించిరి. దానికి కారణము
షేక్స్పియరు కవి “జగచ్చుకు వగుటయేకాదు—“షేక్స్పియరుడు సహజ పండితుడు.
స్వతంత్ర కల్పనా చతురుఁడు, పరుల కట్టుపాట్లకు లొంగక యథేచ్ఛగాఁ గావ్యంబు

లొనర్చెను. మఱియుం బెక్కు శబ్దంబులను నిజేచ్ఛాను సారార్థంబుల వినియోగించెను. కాళిదాసుఁడు ప్రాచీన నిబంధనములకు లోబడి కృతు లొనర్చెను." (చూ. శ్రీ నారాయణదాస వ్యాసపీఠము - పుట 163). ఈయన కచ్చివచ్చిన గుణములే షేక్స్పియరులో నున్నవి. అందులకే ఈయన కంత నచ్చినా దాయన.

సదసత్కావ్యవివేచనము :

ఆ షేక్స్పియర్కాళిదాసుల రసపోషణ విషయమై తాము రచించిన బృహద్ద్రంథము 'నవరస తరంగిణి' పీఠికలో సదసత్కావ్యముల గురించి తెల్పుచు దాసుగారు - "మనసున కింపగు శబ్దార్థ సమూహము కావ్య మనఁదగినది. జనులకే శబ్దార్థసమూహమువలన మనసున కుల్లాసము గలిగి సత్కర్మాచరణమున కుత్సాహము కల్గునో యట్టిది సత్కావ్యము. జనులకు భయ శోక జుగుప్సా క్రోధ ములఁ బుట్టించి దుర్మార్గమునకుఁ బురికొల్పునది యసత్కావ్యము." అనియు, అందులోనే కవిత్వ ముఖ్యలక్షణమును, ప్రయోజనమును విశదీకరించుచు - "రసము చెడనీయక యమకపుష్టిగ చెప్పుట, సందర్భకుద్ధి గల పదప్రయోగము, స్వతంత్ర ముగ కథను గల్పించి యపూర్వ మగు నూహం దెల్పుట, అతుకుంచక పద్ధెము లల్లుట, పండిత పామర రంజకముగ మృదుమధురోచిత శబ్దంబుల న్నొందు పరుచుటయు కవిత్వమున ముఖ్యాంశములు, సర్వసాధారణానుభవమును యథోచితం బుగఁ దెల్పి జనుల హృదయంబుల కెల్ల రస ముప్పతిల్లంజేసినీతి న్నోధించుటయే కవితకుండగు ప్రయోజనము" అని యుద్ఘాటించిరి. వెరొకచో - "ఖ్యాతిమీర మంచి కావ్యమున్ విరచించి కవి తాను తరించి లోకమున్ దరింపించు" ననిరి. తమ ప్రహ్లాదచరిత్ర పీఠికలో - అంధప్రాయమైన పూర్వ ప్రబంధాను కరణమును గర్తించిరి. ప్రౌఢకల్పనల పేర అనుసృతమగు క్లిష్టభావనా మార్గమును విరసించిరి. అప్రసిద్ధములు అప్రయుక్తములు నగు పదముల ప్రయోగము నీనడించిరి. వై శద్య మనుపేర పేలవత్వము ప్రదర్శించుటను తెగడిరి. (చూ. కచ్చిపి - పుట 13). లోకపు మానిసులలో తలచినట్లు చెప్పువారును, చెప్పినట్లు చేయువారును మిక్కిలి యరుదు. ఆ యరుదైన వారిలో మిగుల నరుదైనవారు భావితాంతఃకరణ శిరోమణి దాసుగారు. ఆయన ప్రకటించిన కవితాశయము లెల్ల ఆయనకవిత కవశ్యము చెల్లును.

ఒక మధురాశయము :

తమ దైన మరియొక మధురాశయమునే భంగ్యతరముగ సారంగధర నాట
కమున నిట్లు సూచించిరి.

సీ॥ చిలుతాలపై జిలిజిలఁబాటు నెలయేటి
నీటిపై లకుముకి దాఁటు జూచి
నానాట నలవాటు బూని మెల్లనఁ జేర
వచ్చు జింకల కూర్మిపాటు జూచి
మడుఁగులఁ జెఱలాడి బెడిదపు బొడ్డులఁ
బొలియించు నేనుఁగుపోటు జూచి
దువ్వి ముద్దుగొనుచు దొడ్డపులుల తోడ
నాటాడు చెంచెత నీటు జూచి

వర్ణనము సేయుచున్ భూరి వనములందుఁ
బలురకంబుల పిట్టల పలుకులకును
స్వరము గట్టుచుఁ జెట్టుల పట్టలందు
పద్యములు వ్రాయు భాగ్యంబు పట్టు నెపుడు !”

అసలు దాసుగారి నింత నిసర్గ మధుర ప్రకృతిని, బహుశ కళా సురభిలాత్ముని జేసి
నది వారి యభిజన మజ్ఞాడ నావరించిన సువర్ణముఖీ నజీవ ప్రోతస్వినీ పరమ
రమణీయ పరిసర ప్రకృతి. ప్రకృతినవిత్రిని రసప్రసువుగా భావించిన ఆ మహాను
భావుడా తరంగిణీ సముత్తంగ తరంగముల గముల గలగలలలో తీరస్థ వాసీర
నికుంజ కిక్కిదివి సంకుల కింకిరాత సమరకళా హళాహళి కలిత లలిత కల కూజి
తములలో వినిపించిన సంగీత సరస్వతీ కచ్చపీశ్రుతులను కనిపించిన కవితా సరస్వతీ
దరహాసములను తన కళాభిరుచి వికాసమునకు సంచకరువుగా గ్రహించెను.

దాసకవితాదర్శనము

కవిత్వ మహత్వము :

దాసుగారి నిర్యాణానంతరము 29-1-1945తేది ఆంధ్రపత్రికలో శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రిగారు - "గానమునందు వలెనే కవిత్వమందుగూడ శ్రీదాసుగారికి విశిష్ట స్థాన మీయక తప్పదు" అని వక్కాణించి యుండిరి. ఆ వైశిష్ట్య మెట్టిదియో యథావకాశముగా పరిశీలించుము. ఏకవిక్తై నను అతని సాహితీసర్వమునకు ప్రధానము లైన యుపాధులునాలుగు; ఊహశాలిత (Imagination), అనుశీలనము (Observation), విషయజ్ఞత (Information), అనుభవము (Experience). కవి సామాన్యుడై తే అతడే విషయమునే యుపాధి నాశ్రయించి ఆవిష్కరించుచున్నాడో తేలిపోవును. అదే మహాకవియైతే అతడు సర్వమును అనుభూతి సాక్షికముగనే ఆవిష్కరించినట్లుండును. అయితే మాహాకవియును సామాన్యకవివలె సంఘోష జీవియే. ఇరువురి అనుభవ పరిణామమునకు నొక అవధియుండును అతడెంత మహాకవియైనను తత్కావ్యగత సర్వవిషయములు నతని అనుభూతి పరిధిలోనివేయై యుండుట కవకాశములేదు. కాని యతడు ప్రతివిషయమును తన ప్రతిభాప్రకర్ష మున మనశ్చక్షువు ముందు సాక్షాత్కరింపజేసికొని అంతస్సన్నిధి చేసికొనితాననుభవించినట్లుగనే ఆవిష్కరించును. అందులకే సామాన్య కవులవాక్కులుచెవికెక్కవు. మదికించవు. అందు పేలవత్వమే గాని మార్దవముండదు. కఠిన్యమే గాని మృదుత్వముండదు. మహాకవుల వాక్కులు సద్యోహృద్యములు సహృదయ నైవేద్యములు, శ కిమంతములు. అర్థగంభీరములు, చిరస్మరణీయములు. లోకమున శృంగారమును పోషించిన కవులెందరు లేరు ? అందులో నెందరు కాళిదాస భట్ట బాణ జయదేవామరుకుల చాయలకు రాగలరు ? అట్టి మహాకవులును కాక వట్టి సామాన్యులునుగాక మధ్యస్థముగా మరియొక కోవ కవులుగలరు - విదగ్ధమాత్రులు. తరచు మన మెప్పులకు పాత్రులైన కవులలో ముక్కాలు మువ్వీసము వీరే. సామాన్యకవుల చేతిలో ఇత్తడి ఇత్తడియే, పుత్తడి పుత్తడియే ; పిండలి పిండలియే పిప్పి పిప్పియే. అదే విదగ్ధుని చేతిలో నయితే నిరాకార కనకశలాక నిపుణతమైనగిషీలు చెక్కుకొనును, నగల రూపము ధరించును. మహాకవి చేతిలో ఇత్తడి గూడ పుత్తడియగును. ఇదేభేదము, ఆకోవకు జెందిన మహాకవులలో కోటికి పడగెత్తిన వాడు నారాయణదాసు. ఏమందురా ? —

తరువోజు॥ తొల్లింటి వారు చదువుకొను పెల్ల
తోడివారలకుఁ బెంద్రోవ జూపుటకు,
మళ్ళి పుట్టెడు తెవుల్ మాన్పించు మంచి
మందిచ్చి సచ్చలుం బ్రతికించు కొఱకు. (కచ్చపి-పుట 49)

భారతీయుడైన మహాకవియే అనగఁడీ మాట.

“ధరణిం జీకటివేళ దవ్వు వెలుగున్ దర్శించు కందోయికి
స్మృతీయే వస్తువులైనఁ దోచనటు విన్ ధ్యానించు నవ్వానిక
ద్దిర యీశోకవికారముల్ మది రవంతేనిం గనన్రావుగా
అరయంగాఁ దన జీవితంబున మహాత్మా ! సూర్యనారాయణా !

(కచ్చపి - పుట 58)

అమరన్ బంగరునుండి దాని దగు చాయన్ వేలు సేయంగ శ
క్యము కానట్టుల నిజగం బెడపరా దయ్యారె నిన్నుండి : చ
క్రమనం గోణము రీతి నారయఁగ నీత్రైలోక్య మేపారి నా
శము నీ యందునఁ జెందుచుండు పరమేశా ! సూర్యనారాయణా !

(కచ్చపి - పుట 58)

ఆ ఊహలలో నున్నది మహత్వము. వాని నుచితోపమముగ విన్యసించుటలో
నున్నది కవిత్వము.

ఏవంవిధ కవితాదర్శన మనోజ్ఞమైనది దాసుగారి బాటసారి. ఇది బహువార
ములు విశ్వవిద్యాలయ పట్టపరీక్షలకు పఠనీయమై ఒకతరము క్రిందట విశేషప్రచార
మునందుండిన కావ్యరాజము. ఆవిద్యావరణములో అవతరించిన మానవజీవితము
ప్రజ్ఞానసిద్ధిపడసి సార్థకమగుట యిందలి వస్తుతత్వము. ఇది యొక గూఢవస్తుమ
య కావ్యము. (Allegorical Poem). సంస్కృతమున నెప్పోడో భట్టోద్భటుడు
కుమారసంభవమును గూఢవస్తుమయ కావ్యముగా దీర్చినాడు. కృష్ణమిశ్రుని ‘ప్రభోధ
చంద్రోదయము’ వేదాంత దేశకుని ‘సంకల్పసూర్యోదయము’ నీతరగతికి చెందినవే.
తెనుగున పింగళి సూరనగారి ‘కళాపూర్ణోదయము’ చల్లాసూరయగారి ‘వివేకవిజయ

ము' వీరేశలింగంగారి 'తిర్యగ్విద్వన్మహానభ' "మహారణ్యపురాధిపత్యము", ఇటీవల వెలసిన చేబ్రోలు (గుంటూరు జిల్లా) వాస్తవ్యులు శ్రీ శేషగిరిరాయల మహాకాలీన ముమున్నగునవి కూడ అట్టి సాంకేతికరచనతో సాగినరచనలే. బాటసారి యందు ప్రబోధ చంద్రోదయాదులందు వలె వేదాంత పరమైన యొక మహార్థ వివేచన మతిచతురస్రముగా సాగినది. విషయము స్వభావతః గహనమయ్యు రచన ప్రసాద గుణ ప్రవణమైనందున భావుకున కది యెల్ల కరబదరమైనది. దీని రచనా కాలము నాటికి దాసుగారి వయసు పైలాపచ్ఛిసు (24 సం॥లు-క్రి.శ. 1888). పిన్న వయసు నందే హృదయ పరిపాకము గల పెద్ద రచన చేసిరి.

ఇది స్వతంత్ర రచన. చిక్కని తెలుగు పలుకుబడిని చక్కని పచనము చేసిన రచన. తగిన మోతాదులో సందర్భసుందరములు స్వకపోలకల్పితములు నైన మనోజ్ఞవర్ణనలకు తావల మైన రచన. బాహ్యమైన రచనయు అంతరమైన భావన యు అకృతకమున పేలనమునై సరళతయే సౌష్ఠ్యముగా నెగడిన బహిరంతర బంధు ర కృతి యిది. దాసుగారు మదరాసు, మైసూరు, హౌరా హైదరాబాదు మున్నగు మహానగరములందు హరికథాకాలక్షేపములు సేయుచు నడుమ నడుమ బాటసారి పద్యములనుటంకించుచు తత్రత్యులైన అన్య భాషీయులకోసమలవోక వాని కాంగ్లాను వాదము సేయుచుండు వారు. అందుకొందరి కోరికమేరకు తదుపది పరిపూర్ణమైన ఆంగ్లాను వాదమునే వెలయించిరి. వారి జీవిత కాలము నందే బాటసారి పలుతడవలు ముద్రితమై సహృదయులచే బహుదా సంభావింపబడినది. పమీక్షింపబడినది. ఆసమీక్షలలో నా సంపాదకత్వమున గుంటూరు రచయితల సహకార సంఘము గతవత్సరము వెలయించిన "శ్రీఆదిభట్ట నారాయణదాస సారస్వత నీరాజనము" అను బృహద్గ్రంథమున పొందుపరుపబడిన డాక్టర్ అమరేంద్ర, శ్రీ క్రొవ్విడి రామం, శ్రీ చెఱుకు పల్లి జమదగ్ని శర్మ గారల సమీక్షలవి పరిమితియందు లఘువులయ్యు పరిణతి యందలఘువులు గాన వానిం జూడదగును.

వాల్తేరు, }
1-8-1976

యస్వీ జోగారావు

శ్రీ నారాయణ దాస జీవిత పంచాంగము

- 31.8-1864 జననము (రక్తాక్షి శ్రావణ బహుళ చతుర్దశి).
- 1869 శివరాత్రి - స్వప్రజ్ఞయా భాగవత బహుమాన గ్రహణము.
- 1874 సంగీతాధ్యయనార్థము వాసా సాంబయ్యగారితో బొబ్బిలి ప్రయాణము.
- 1875 తలిదండ్రులతో కాలినడకను జగన్నాథ యాత్ర.
- 1877 సింహాచలయాత్ర - పితృవియోగము.
- 1880 విజయనగరములో ఆంగ్ల పాఠశాలా ప్రవేశము.
- 1883 హరికథకావతారము - విజయనగరము వేణుగోపాలస్వామి ఆలయములో ప్రథమ కథాగానము - 'ధ్రువచరిత్ర' రచనము.
- 1884-85 ఉత్కళదేశమున హరికథా యాత్ర-చిత్రపురమున ఒక్కరాత్రిలో 'అంబరీషచరిత్ర' హరికథారచన, మరునాడుదయమే ప్రదర్శన-లోకనాథము గ్రామమున మొట్టమొదటి సంగీత సాహిత్యాష్టావధానము.
- 1886 మెట్రిక్యులేషను పరీక్షలో ఉత్తీర్ణత - విశాఖపట్టణమున రెండు నెలలలో పండ్రెండు హరికథలు - విజయనగరములో విక్టోరియారాణి జూబిలీకి ప్రభుత్వాహ్వానముపై హరికథాగానము - గజేంద్రమోక్షణ' రచన - వివాహము - వీణా వాదనాభ్యాస ప్రారంభము.
- 1886-88 విశాఖపట్టణమున F. A. చదువు - ఖాసింకోట జమీందారుగారిని రెండు హరికథలు చేసి మెప్పించి స్కాలరుషిప్పు సంపాదించుట - విశాఖలో 80 హరికథలు - అల్లిపురము జమీందారు హవేలీలో అనేకావధానములు - పితాపుర రాజ సన్మానము.
- 1888-89 బాటసారి కావ్యరచన - కాకినాడ నాటక సమాజము వారికి కాళిదాస 'విక్రమోర్వశీయ' రూపక ప్రదర్శన శిక్షణ - రాజపాత్రధారణ - బందరులో టికెట్టు పెట్టి సంగీత సాహిత్యాష్టావధానము - కొందరు సంగీత విద్వాంసులకు శృంగభంగము చేయుట.

- 1890 దంభపుర ప్రహసన రచన - సారంగధర నాటక రచన - గంజాము మండల పర్యటన - ఉర్లాము లుకులాము లిందు హరికథాగానము.
- 1891 మార్కండేయ చరిత్ర రచన.
- 1894 స్వీయచరిత్ర రచన-మదరాసులో రాయ్ బహదూర్ పనప్పాకం ఆనందాచార్యులవారి నివాసమున హరికథా గానము - 25-8-94 న బెంగుళూరులో మైసూరు ప్రభువుముందు సంగీత కాలక్షేపము, హరికథాగానము-తదాపి సత్కారము.
- 1895 మైసూరు ప్రభువుచే దసరా దర్బారులో ఘన సన్మానము - ఆనంద గజపతిగారి ఆదరణ-సత్యవ్రతి, సూర్యనారాయణ శతకముల రచన- ఖాసింకోట కోటలో హరికథాగానము, తిరుపతి వెంకట కవులశ్లాఘ.
- 1898 ప్రహ్లాదచరిత్ర రచన, (అప్పటికి రుక్మిణీకల్యాణ, హరిశ్చంద్ర చరిత్రలు, శ్రీకృష్ణజననము సంస్కృత హరికథ విరచితములు).
- 1900-1901 ఉర్దూ పార్సీ అరబీ భాషల అభ్యాసము,
- 1902 భీష్మచరిత్ర, సావిత్రి చరిత్రముల రచన.
- 1903 ఏకైకవృత్తిక సావిత్రిమ్మ జననము.
- 1904 ప్రత్యేకాహ్వానముపై బెంగుళూరు దాక్షిణాత్యగాయక మహాసభలలో రుక్మిణీకల్యాణ హరికథాగానము-ఆందు దక్షిణామూర్తిపిళ్లై అను మార్దంగికునకు గుణపాఠము - కాకినాడ సరస్వతీ గానసభా స్థాపనము. (నాటినుండి 1942 వరకు ప్రతియేట తత్సభా ప్రారంభోత్సవము దాసుగారి కథాగానముతోనే ప్రారంభమగుట ఆచారము).
- 1905 మాతృ వియోగము.
- 1908 భంగు వ్యసన త్యాగము - ముకుంద, శివ శతక మృత్యుంజయాష్టక రచన.
- 1910 'తారకమ్' అను సంస్కృత ప్రబంధరచన - జర్మన్ ప్రొఫెసర్ గిల్నిరు కృత శ్లాఘ.
- 1911-12 రాజమహేంద్రవరమున వీరేశలింగము పంతులుగారిచే నవరత్న భుజ కీర్తిప్రదాన సన్మానము.
- 1912-13 విజయనగరమున రీవా సర్కార్చే సన్మానము.

- 1913 కాశీయాత్ర - అలహాబాదులో జానకీబాయి మెప్పు - కలకత్తాలో శ్రీకృష్ణజననము హరికథ - విశ్వకవి రవీంద్రుని ప్రశంస.
- 1914 బందరులో వీణావాదన ప్రజ్ఞకు చల్లపల్లి ప్రభువులచే గండపెండేర సన్మానము - కాశీ శతక రచన - (1908-1914 సం॥ల నడుమ దేశమున పలుతావుల హరికథా కాలక్షేపములు, ఘన సన్మానములు. నూజివీడులో గజారోహణ, నందిగామలో బ్రహ్మరథ సన్మానములు. పంచతాళప్రజ్ఞ పరిధించి సుబ్రహ్మణ్యయ్యరు వీరఘంటా వలయమును విప్పించి, పంచముఖీ పరమేశ్వరు డను బిరు దందుట.
- 1916 భార్యా వియోగము - యథార్థ రామాణం రచన.
- 1919 విజయరామగజపతి సంగీతకళాశాల ప్రిన్సిపాలు పదవి నధిష్ఠించుట.
- 1921 రామచంద్ర శతక రచన.
- 1922 పసుమర్తి కృష్ణమూర్తిగారి పార్వతీకల్యాణ యక్షగానము కృతి పతిత్వము - 'నవరస తరంగిణి' ప్రకటన.
- 1923 కాకినాడ కాంగ్రెసు మహాసభలో హరికథా కాలక్షేపము - సరోజినీ దేవి ప్రశంస లందుట - ఇంగ్లండులోని Empire Exhibition కు భారత సంగీత ప్రతినిధిగా ఆహ్వానము (కాని వెళ్లలేదు).
- 30-8-1924 విజయనగరములో షష్టిపూర్తి మహోత్సవము.
- 1927 కి ముందు 'వెన్నుని వేయిపేర్ల వినకరి' (విష్ణు సహస్ర నామ సంకీర్తనము) రచన.
- 1927 మదరాసు అఖిల భారత సంగీత పరిషత్పారంభోత్సవములో వ్యవహరించుచున్న 'స్వరాక్షర' కృతులను పాడి ఆచార్య పి. సాంబమూర్తి ప్రభృతుల ప్రశంస లందుట.
- 1928 మదరాసు పుర ప్రముఖుల మహాసభలలో హరికథలు చేసి "ఆంధ్ర దేశ భూషణము"గా ప్రశస్తతిగుట.
- 1929 'అచ్చ తెలుగు పలుకుబడి' వేల్పుమాట, 'మొక్కుబడి' రచన - విజయనగరములో నవగ్రహాలయ ప్రతిష్ఠ.
- 1930 'వేల్పువంద', 'హరికథామృతమ్' ప్రచురణ. 'గౌరప్పపెండ్లి' రచన.

- 1931 గుంటూరులో జరిగిన సప్తమ అభిలాంధ్ర గాయక మహాసభ కథ్యక్షత - అలక నారాయణ గజపతి ప్రభువుతో నీలగిరి ప్రయాణము-అక్కడ వివిధ సంస్థానాధీశుల గానముచే మెప్పించుట
- 1932 తేది 11-2-32 న కొత్తపేటలో హరికథా భవనమునకు శంకు స్థాపనము - ఉమరుకై యాము రచన, ప్రచురణ.
- 1933 విశాఖపట్టణమున ప్రభల లక్ష్మీనరసింహముగారిచే సన్మానము - రాజా విక్రమదేవవర్మగారిచే "సంగీత సాహిత్య సార్వభౌమ," 'భారతీర్య' సంస్థచే "ఆటపాటలమేటి" బిరుద ప్రదానము. తేది 8-2-33 న విశాఖపట్టణమున జరిగిన యొక సభలో "శృంగార సర్వజ్ఞ" బిరుద ప్రతిగ్రహణము. తేది 9-11-33 న తునిలో బ్రహ్మరథ సన్మానము.
- 1936 సంగీత కళాశాలాధ్యక్ష పదవీ విరమణము - హైదరాబాదులో ఆంధ్ర మిత్రమండలి సన్మానము.
- 19-5-1937 ఇల్లెందు పుర వాస్తవ్యులచే పండిత సన్మానము.
- 1938 సశిష్యముగా రామేశ్వర యాత్ర-పుదుక్కోట తిరువాన్కూరుదర్బారు సన్మానములు-కన్యాకుమారి దర్శనము-"దశవిధరరాగనవతి కుసుమ మంజరి" రచనము-చెన్నపురి ఆంధ్ర మహాసభా సన్మానము.
- 2-2-39 బార్సెల్ దొర 'నోబెలు' బహుమతి లభికై ప్రోత్సహించుట (కాని దాసుగారా ప్రయత్నము చేయలేదు).
- 10-4-39 మదరాసులో మరియొక సన్మానము.
- 1939-43 "సీమవల్క్కువహి" అను దేశ్యాంధ్రనిఘంటు నిర్మాణము : ఆయు ర్వేద పరిశోధనము-"మన్నిమిన్ను"-రచనము; "జగజ్జ్యోతి"-రచన.
- 7-5-43 విజయనగరములో ఆంధ్ర కళాపరిషత్పారంభోత్సవ సభాధ్యక్షత.
- 1943-45 'తల్లివిక్కి' రచన, (లలితాసహస్రనామమునకు దేశ్యాంధ్రవివృతి).
- 2-1-1945 పరమపదప్రాప్తి (మనుమనికి మాళూచి రాగా భగవంతుని ప్రార్థించి దానిని తా నాకర్షించుకొని మనుమని బ్రతికించిరని ప్రతీతి).

[పరికల్పన : ఆచార్య యస్వీ జోగరావు]

AUTHOR'S PREFACE

THE story embodied in this book is an allegory of human life which begins in sheer ignorance and ends in perfect knowledge. In writing this small poetical work my main object had been to present to the Telugu reading public an attempt at something original as to plot, coupled with vividness of natural descriptions told in easy Telugu devoid of all the artificialities of the usual ornate style. This system, I venture to hope, would be acceptable to cultured readers whose tastes have been mellowed by the ever-advancing modern Literature of the West.

I beg to dedicate this humble book to the Hon'ble Rai Bahadur P. ANANDA CHARLU, Vidya Vinoda, B.L., C.I E., F.M U., one of the best friends of Telugu Literature, as a small token of my ever-lasting gratitude to him.

VIZIANAGARAM, }

1st June 1933 }

A. NARAYANDAS,

Principal,

Maharajah's Music College.

బాటసారికి గూఢాధికము

బాటసారి మాయాగథ నరక విముక్తుడగుచుఁ బూర్వజన్మ వాసనన్జింతింపఁదొడగిన యాత్ముడు, దారసుతులు విద్యావివేకములు, మహాదధిసంసారము, ఓడన్నగిల్చిన కొండ పాపము, సూదికొండప్రకృతి, సరోనదీపక్కఁజీమలు జాగ్రతస్వప్నసుషుప్తులు, ఏడంతరపు లేడురంగు లిరువదెవిమిది గదులుగల యొంటికంబము మేడ సప్తధాతువులు సప్త పాయములు, అరిషడ్వర్గములు, పంచకోశములు, నాలు పురుషాధిములు, త్రిగుణవికారములు, ప్రవృత్తి నివృత్తులు, బ్రహ్మపదవి, కంబముపాధి. రాజదంపతులు జ్ఞానవై రాగ్యములు, చెలికత్తె లష్టాంగములు, తొలిరాజధాని యైహికము రెండవ రాజధాని యాముష్మికము, గంటకంబము కమము, వ్రాత శాస్త్రము, నూత్న వధూవరులు భక్తిశ్రద్ధలు, వలపుజాబుపని షత్తు, బాటసారికి స్వదారసుత పువస్సమావేశము కై వల్యప్రాప్తి, గుఱ్ఱము బుద్ధి, బాకు తుపాకి బల్లెమీఁతలు-పాధనచతుష్ట యసంపత్తులు, పులిపందులు రాగద్వేషములు. జాగిలములు వ్రతములు, ఆసవము దీక్ష. దాది సంప్రదాయము, గడియారమాయువు, ఉంగరము ప్రత్యభిజ్ఞానము, వానదేవతా ప్రసాదము, సూమగురుఁడు, బావ సఖుఁడు, విభ్రాస్తుఁడై బద్ధుఁడగుచుఁబ్రబుద్ధుడై ముక్తుఁ డగుచుంట యాత్ముని సహజక్రీడలని బాటసారికథకంతకును వేదాంతపరముగానథ మిట్లూహ్యము. ఈ బాట సారి కథస్వకల్పితముగాని యింకొక భాషాకావ్యమున కనువాద మెంత మాత్ర మున్నాదిందుఁదత్సమత్సవము లచ్చ తెలుఁగు వివరింప నలవికాని పదార్థ ప్రకటనమునకు మాత్రమే యించుమించుగాఁ గూచఁబడినవి. మొత్తము పైఁదత్సమత్సవము లడ్డదిడ్డముగాఁదఱుచు పద్యకావ్యముల నొవిపి తీయని తేటతెలుఁగునాటకము లన్నిల్క పంచు పాఠభయ భాషల పేర్వతీయువణ సాజ్కర్యపరులు కవులింక మీఁదఁగాఁదగదు. ఈ బాట సారిస్తోత్ర యాడుచుఁబాడుచు న్దెలుఁగు వారలకు నేవివిపింప మొదలిడినపుడు నాయీదిరువదినాలుగేండ్లు.

బాటసారి

ఉ॥ ఒక్కమహానుభావుడు మ - హోదధియానముచేసి ముప్పున!
 న్దక్కి తొలంగిపోవు నిజ - దారసుతార్థమునై సరోనదీ!
 పక్కణసీమలన్వెదకి - వారలు సుస్థితినుంటగాంచి పెం!
 పెక్కెను బాటసారియయి - యిక్కడపేర యశోవిహారియై॥ 1

ఉ॥ ఎచ్చటినుంటి నేనిచటి - కెట్టులవచ్చితిఁ గన్నులెంతయు!
 న్విచ్చినఁ గానరాదిదియు - నిక్కమయేమిది పెద్దమోతనా!
 కచ్చెరువై వినంబడుఁ గ - టా తెలిసెన్మది దిట్టచేతుఁ బై!
 వచ్చిన నీటితాఁకువడిఁ - బ్రాఁకుచు నెట్టన నొడ్డుచేరితిన్॥ 2

ఆ॥ చిన్నికొడుకుతోడఁ - జెలియయేమయ్యెనో!
 కొండతగిలి యోడ - కొట్టఁబడిన!
 తెన్నుతోఁజకుండెఁ - తెఱపినీదిటుమబ్బు!
 గ్రమ్మరేయిమిగులు - గానరాదు॥ 3

ఆ॥ ఇట్లు బాటసారి - యెంతయుదిగులంది!
 కడువివేకశాలి - గానఁగొంత!
 తెప్పిటిల్లి ప్రేమా - ద్రెంచలేక విరాళి!
 చెందిముద్దరాలి - పొందుతలఁచి॥ 4

ఉ॥ పాపపు దై వమెంతపొర - పాటొనరించెను నన్నిగిల్చె న!
 య్యోపికవాణియోవికసి - తోత్పలతోచన విన్ను బాసి యె!
 ట్లోపుదు జాముక్రింద మన - ముంటిమి ముచ్చటలాడుకొంచునా!
 హా పరిపూణ్ చంద్రవద - నా మనకింకఋణంబు చెల్లెనా॥ 5

ఆ॥ అనుచు సొమ్మసిల్లి - యతఁడెట్లకేలకు!
 దిమ్మదీఱ దెంద - ముమ్మలింప!

అలసినట్టి యంగ - ములఁ గూచుకొనిరేచి।
నిలిచి నాల్గుదెసలు - కలయఁజూచి।

6

క॥ కానీ దై వమ యిక్కడ।

కాననుదెచ్చితివి యెట్లు - తొ నీమీదఁన్।
పూని సయిరింతు నదుగోఁ।

బై నెగడు తూపున్ - తెల్లవాణుచునుండెన్।

7

చ॥ అనుచతఁడంతఁగాంచెఁ జటు - లానిలసంచల దూర్మిమాలికా।

ఘనవికటధ్వని ప్రబల - కన్ధిసముత్స్వవమాన రమ్యనూ।
తనరవిబింబ మొక్కదెసఁ - దక్కినచక్కులఁ బిక్కటిల్లి యు।
క్కుననడుమిన్నుదన్నునొక-కొండనుదండనుగాంచి పెండియున్॥ 8

గీ॥ తొడరియక్కొండనడుమ నె - క్కడనొ తొల్పు।

కొనుచు వడినైఁచలేక హో - రునఁబిలుంది।

కిడ్గిలన్నడుకొండల - నీడుచుకొనుచు।

నేపుమైఁద్రుల్లిపడు నెల - యేఱుఁగనియె॥

9

గీ॥ కాంచి యతఁడట్టై క్రొత్తలో - కంబునందు॥

సున్నతీరున నచ్చెరు - వొందివేఱు।

వంకఁ బోలేకయెద్దియు - న్నాలుపోక।

తెంపుతోఁ దుదకాయేటి - తెన్నువట్టె।

10

సీ॥ ఆయేటి కిరువంక - లం దేటవాలుగ -

మెట్లమచ్చినయట్లు - మీఱినెఱయఁ।

బండినమామిళ్ళు - పనసలు నిమ్మలు -

నేరేళ్ళు మఱివంత - తీరుచెట్టు।

రెడనెడగెలలతో - వింపార వంగిన -

కపురంపుటనఁటులు - కమ్మతావి।

వెదచల్లు గొజ్జంగి - పొదరిండ్లునందందఁ -

జిన్నిపూఁదేనియ - ల్చిల్లుచోట్లు।

కన్నులకువింతపండువు - గాఁగనతఁడు।
 చూచుచీశ్వరసృష్టికిఁ - జోద్యపడుచు।
 కొండసగమెక్కి నెమ్మది - గొనఁదలంచి।
 కూరుచుండెను సంపంగి - గున్నక్రింద॥

11

సీ॥ నెమరువేయుచు లేళ్ళు - నీడల నాగెలోఁ -
 బొదలలో నెమఱులు - కుదురుకొనియె।
 లోఁతుమడుంగుల - నీతాడె నేన్గులు -
 పండులు బురదలఁ - బాదుకొనియె।
 కొమ్మలపైఁ జేరుకొనియెఁ - గోతులుపుల్గు -
 లన్నియుఁదొఱ్ఱల - నణఁగజొచ్చె।
 లోవలఁబడిపులు - లావులింతలుదీనె -
 నొండులలోఁ బాము - లాపులుచెచ్చె।
 అడవిసందడితగ్గె న - ల్కడలయందుఁ।
 జెలఁగి పొగచిమ్ముకొంచు కా - చిచ్చుపెచ్చె।
 రెండుజాముల వేసవి - మండిపడుచుఁ।
 గొండబీటలు వాఱఁగ - నెండకాఁచె॥

12

క। ఆయెండ తాఁకు వడియున్।
 హాయిగఁ జలిసీరువల్లు - నాయేటిధరిన్।
 రేయివడుదాఁక నిద్దుర।
 నోయి యతఁడుమేలుకాంచెఁ - బొలుపుగనంతన్॥

13

గీ॥ కడలినవ్వుచుఁ బొంగి సం - దడు లొనచెఁఁ।
 గప్పురపు దివ్యేవలెఁజుండ్రు - దొప్పమీతె।
 కొండయంతయు మెండుగ - వెండివాఱఁ।
 బండువెన్నెల కన్నుల - పండువయ్యె॥

14

ఉ॥ అంత నతండు కన్నులకు - హాయిగవెన్నెల గాయఁగాంచితా।
 నెంతయు సంతసించి పర - మేళునిపైఁ దనభారముంచి ని।

- శ్చింతఁ జనంగనెంచి నటు - చెంగటలన్నరికించి వారి యొ।
 క్కింతయుఁదప్పిపోక నెల - యేటిదరిన్నడియేగుచుండఁగన్॥ 15
- గీ॥ పులుఁగు మూలులు బెబ్బలి - బొబ్బరింత।
 లడవినందంద నెమ్మది - కడలుగొల్పి।
 తడఁబడుచతండు నడిరేయి - ఁదాక నడిచి!
 దారికడ్డుగ నొకకొండ - తగులఁజూచి॥ 16
- చ॥ ఇదియొక్క సూదికొండ తెఱ - వీయఁక యీనెలయేలు దీనిలో।
 పు దొలిచివచ్చుచున్నయది - పోవఁగ నాకిటమీఁదదారియే।
 య్యదిచటఁ బ్రొద్దుదూఱువఱ - కాఁగెదనంచొకచాపరాయివె।
 న్గదియఁగమోపి మింటిదెస - గన్గొనుచున్దలపోనె నిట్టులన్॥ 17
- గీ॥ వెల్ల బాటిన జాబిల్లి - వేగుఁచుక్క।
 యును దివంబున తెలయుచు - నున్నయట్లు।
 చిన్నికొమరునితోముద్దు - చెలియతేలు।
 చుండెఁగాఁబోలు మున్నీట - నిండుదొఱఁగి॥ 18
- ఉ॥ ఎక్కడి నావయాత్ర లభి - యించె నహా మనపాలదిక్కులే।
 కక్కట నిన్ను వాసి చెలి - యాయుటలొంటిగనుంటవానెనే।
 మ్రుక్కడి దయ్యమింతపని - పుట్టునఁటంచు నెఱుంగనై తినే।
 చక్కని నిన్నువంటి సతి - జన్మశతంబులనై నఁ గల్గునే॥ 19
- క॥ అవిబిట్టు సొమ్మసిలి నె।
 ట్టనఁదెల్పినొచ్చింది యంత - టన్జేగులు పూ।
 సినలాగు ప్రొద్దుపొడుమఁగఁ।
 గనుఁగవనీరొత్తుకొంచుఁ గనుఁ - గొనిపెలుచఁ॥ 20
- గీ॥ ఔర గారడిసూర్యుండ - యబ్బరంబు।
 కదబ్రతుకువలెనీక - కొశలంబు:

అల్పభౌమంబులన్నూపి - యధికదివ్య!
ముతను గన్నట్టనీయక - మోసపుచ్చు!

21

క॥ ఆనియిట్లు బ్రతుకుపై రో!
తను బట్టి యనూయపుట్ట - దనకక్షల ని!
చ్చిన లోకజాంధవుండన!
కనిష్ఠరములాడి యతఁడు - గమనోక్తులుఁడై ॥

22

క॥ పరికించి కొండయావల!
కరిగెడు నొకలోయదారి - నారసియందున్!
జొరఁబడుచు నెట్టకేలకుఁ!
జెరువొక్కటిగాంచి దాని - చెలువున్నొగడెన్॥

23

సీ॥ చుట్టనగట్టులు - పెట్టినయట్టులు -
బలు కొండల నెవండు - నిలిపినాఁడు!
నీటిమట్టముదాఁక - నాటిన ల్లట్టుల -
వృక్షపంజ్జులెవండు - పెంచినాఁడు!
కనుచూపు దూరంబు - గాఁ జదరముగ నెం -
తయు లోతుగ నెవండు - త్రవ్వినాఁడు!
పలువన్నియల తామ - రలు కలువలువర్సఁ -
బూలనారెవ్వఁడు - పోసినాఁడు!
సృష్టివై చిత్ర్య మహాహయూ - హింపఁ దరమ!
యేమనుష్యులచేత కీ - యింపువచ్చు!
నేనుచూచిన నెలయేలు - దీనిలోనఁ!
దొడరికాఁబోలు నిక్కొండఁ - దొలిచిపడియె॥

24

క॥ ఇటులబ్బరపడి యతఁడా!
తట్లాకమునఁ స్నానమాడి - తపనున్నవి దూ!
టుటకై పొక్కుచునంజలి!
పుటముతో నీరుపట్టి - పొగడిన్జచ్చెన్॥

25

గీ॥ అడలుగొలిపెడు చీకటి - కడలినుండి.

కడపిమముఁగాచు తరణిని - కిదెదమొక్క.

అహితములఁ గొట్టి గొప్పమే - శ్వాచరించి.

యేలుచుండెడు మిత్రుని - కిదె జూహారు॥

26

క॥ అనుచర్ఘ్య మొసఁగి యొడ్డునఁ

దినఁదగు దుంపలొకకొన్ని - తీసి నమలి తీ.

యని నీరుత్రాగి బలుకా.

మనీడకున్నడగి యతఁడు - కూర్చున్నతఱిన్॥

27

చ॥ గిరులదరంగ నొక్కమొగి - గీకరొదల్పెలరేఁగె నంతట.

స్థరణివడంకునట్టులఁ బ - దంబుల చప్పుడుతోఁచె బిమ్మటన్.

గరములఁబట్టి చెట్టులు పె - కల్చుచు వీనులవీచుకొంచు స.

త్వరముగగొండలీనిన వి - ధంబున నేన్గులు చెర్వుచేరఁగన్॥

28

గీ॥ తమ్ముమాలిన ధర్మంబు - తగదటంచుఁ

దలల నలరించు తమ మొద - భులను గావఁ

బూనిచాఁచిన నీడల - ముడుచుకొనియెఁ

బాదపంబులు నడిమింట - భానుఁదొప్పె॥

29

క॥ అబ్బరము వెఱపుబెనఁగొన.

గొబ్బున నతఁడొకమట్టి - కొనకెక్కెను జె.

ర్వుబ్బఁగ నేనుఁగు కదుపులు.

గుబ్బున డిగి డప్పితిర్చు - కొని చెలువారన్॥

30

ఉ॥ కొమ్ములఁజొన్నియొడ్లుపడఁ - గ్రుమ్మునుగొన్ని జలమ్ముపీల్చిపైఁ

జిమ్మును కొన్ని తామరలు - చెన్నలువల్పెకలించుఁ గొన్ని తొం.

డమ్ముల నీటిమీఁదను ద - టాలున మోదునుగొన్ని పట్టుపం.

తమ్ములనీఁదుఁగొన్ని మెయి - తాఁకులఁబొక్తునుగొన్ని యేనుఁగుల్.

గీ॥ దన్తియాధమ్ములిట్టులఁ - దనివితీఱఁ

జెరువులోపలఁ జెరలాడి - పరువులిడుచు.

మూరుకొను చెదురేగుచు - బోరు చునికి
మూలలకుఁజేరె బడమట - బ్రొద్దుజారె॥

32

అ! అంతవఱకుఁ జెట్టు - నందుండి దవ్వల
నాత, దొక్కయున్న - తాలయంబు
దెందమలరఁగాంచి - క్రిందికిదిగి మేటి
పూవుఁదోటనుండి - పోవుచుండి॥

33

సీ॥ ఏవై పుజూచిన - నావై పుననె కమ్మ -
తావులీనెడు వింత - పూవుఁబొదలు
నేవంకఁగనుఁగొన్న - నావంకనేఫలి -
యించు నానావిధ - వృక్షపజ్జు
లేదిక్కుఁబరికింప - నాదిక్కుననె సన్త -
తము నీరువల్లు య - వ్రేములు మఱియు
నేతట్టుఁగాంచిన - నాతట్టుననె తీర్చి -
కట్టినమణిమయ - కుట్టిమమ్ము!

లద్దుతానందములు పెన - యన్గ నతఁడు
గనుచుఁ గలయందు విహరించు - కరణిఁజనుచు
ఒంటిపాటునకై వగ - పొంది యంత
లోనఁ దనచెలిఁదలఁచి యి - ట్లు పలవించె॥

34

సీ॥ పించి యంబుల విప్పి - పెండ్లి యాటల రొప్పి -
యాడునట్టువపిట్ట - జోడుఁజూచి
తనమితూరికిదంబు - తలిరుటాకువిదెంబు -
వాడుకోయిలమిన్న - దాడిఁజూచి
వడఁతితోడుత నచ్చ - పండుగు జరుముచ్చ -
బోడుచుఁ దినుచిల్క - ప్రోడఁజూచి
కమ్మతేనెల మెక్కి - కొమ్మకాఁగిటఁజొక్కి -
పాడులేదుమ్మెద - కోడెఁజూచి

అంత గంతుల హెచ్చి ర - వంత నొచ్చి
 నేర్పరియనుచు మెచ్చిని - ట్టూర్పుపుచ్చి
 బయలు కౌగిలులకుఁ జొచ్చి - హొయలువిచ్చి
 నచ్చి పొగలుచునుంటిఁ జా - న యిటువచ్చి

35

గీ॥ ఇన్నిసోదైములన్జూచి - యేగుచుంటి.
 మనసునకు నిచ్చతగులదు - మఱియదేమొ.
 కానితలఁపున మెలఁగు - చక్కనివెలంది॥
 బిడ్డలన్నాసి యుంటకీ - యడ్డులేమొ॥

36

గీ॥ అనుచు వలవంతఁదూలుచు - నతఁడు రేయి.
 వడినవేళకు నాదివ్య - భవనమునకు.
 వచ్చియాలోనికిన్జొచ్చి - యచ్చెరువుగ!
 నచటి వింతలుగని యిట్లు - లబ్ధపడియె॥

37

సీ॥ కమలాకృతియుఁ జుట్టు - కై వారమతకోసు -
 గలిగి యేడంతస్థ - ములఁ జెలంగి.
 మొదటిదొ నంకణమున - కేను రెండు నా -
 పయిదానికాటిట్లు - వరుసతోడ.
 నొక్కొకటియె తగ్గి - యుండె గదులలెక్క -
 తనరు నంతతవు నం - తరువుక్రింద.
 నొక్కొక్క బలుకంబ - మూతముగా నిలు -
 వున కొండువన్నియ - పొల్పుమీఱు.
 ధన్యరాశులకుఁ దొలియం - తస్తు నీటి.
 యంత్రముల కప్సలిదియుమూఁ - డవదివంట.
 కావలది యారగింపుల - కై దవయది.
 సభకు నా పైదిశయ్యక - ర్చనకుఁదుదది॥

38

శా॥ జెరా యేమి మహాద్భుతంబిది నిజం - బాచి త్తవిభ్రాన్తియా.
 యేరీ యెవ్వరు గావరారిచట శూ - హింపనశకక్యంబు కా.

దే రాజ్యంబుననుంటినో యెవరిదో - యీ సౌధరాజంబు నా !
నారత్నాంచిత మైతమంబుడిపియా - నందంబుగావించెడిన్ ॥ 39

గీ॥ అన్నియంతస్తులందు న - నతుకు లేక ।
వెలయురతనాలు బలుకంబు - ములుగదూల ।
ములుగగోడలుగాఁ దిన్ని - యలుగబళిర ।
యిట్టి వింతలు మఱియునెం - దేనిఁగలవె॥ 40

క॥ ఎచ్చోటనుండి చూచిన ।
నచ్చెరువుగ మేడయెల్ల - నగపడెడుఁగదా ।
యచ్చపురతనంబగుటం !
బెచ్చుగ నిదియిట్లు మాటు - మెఱయుచునుండెన్॥ 41

క॥ అవురా కిచ్చిదోగో ।
భవిష్యతియ నన్గనిచట - స్పష్టంబయ్యెన్ ।
దివిజేశ్వరునకయిన నీ ।
భవనోన్నతిఁ బొందనెట్లు - ప్రాప్తంబానో॥ 42

మ॥ నరులాకారవి మేషభావమిచట - న్గాన్పించుటన్వేల్పులౌ ।
దురు నన్నెవ్వరుపల్కరించరిదియె - దో మాయకాఁబోలుఁబా ।
పురెయిచ్చోఁబనులెల్లఁజేయుటకుఁగీ - ల్పొమ్మల్గడంగెన్నొరిం ।
బొరిఁగాలోచితరాగ తాలములన - మ్మోదంబు కావించుచున్॥ 43

గీ॥ అనుచుఁదుదిమిద్దెపెనుండి - యాఁతఁడు మగ ।
యాఁడుబొమ్మలవింతల - నరయుచుండ ।
గొంతలోపల గంటకం - గుమని మ్రోఁగె ।
వెంటనేమేడలో వింత - వెలుఁగుతోఁచె॥ 44

గీ॥ చుట్టుచెలువలుగొలువఁగ సొంపుతోడ ।
జెలఁగుతనముద్దుకోమలి - చెట్టఁబట్టి ।
చుక్కలందున రోయిని - ప్రక్కనొప్పు ।
చందురునివలె నొకపాదు - సాహితోఁచె॥ 45

- క॥ అద్దివ్యపురుషుడత్తటి!
 సుద్దినలకంబులాడి - జోటులుకొల్వన్ ।
 ముద్దయచేతిన్గొని తుది!
 మిద్దెకుఁజని వేల్పుబత్తి - మించినుతించెన్॥ 46
- ఉ॥ కారణకారణాఖిల జ- గత్పరిపాలక విశ్వరూప సం।
 సార విదూర ఘోరకలు - షష్ఠుదయాంబుది సర్వజీవనా।
 ధారయశోవిహార విబు - ధస్తవనీయ చరిత్రభక్త మ।
 న్దారనమోఽస్తుతేయనుచుఁ - దత్పరుడై యతఁడంతదిగ్గునన్॥ 47
- గీ॥ పలుకులెవ్వియు లేక మ్రా - న్పడినవాని।
 నార్తిమూర్తీభవించిన - యట్టులున్న।
 దిస్సమొలవాని మిక్కిలి - డస్సియున్న।
 బాటసారిని గన్గొని - పలికెనిట్లు॥ 48
- మత్తకోకిల! బార యెవ్వఁడవీపు నివ్వెర - నంద కెంతయుమిద్దెనే।
 తీరునన్జొరఁగల్గినాఁడవు - దిగ్గునన్మముఁ జూచి క।
 స్మీరువంచెదవేల నిన్గన - నెమ్మిపుట్టెను మాకు నీ।
 యూరుపేరు వినన్గవేళుక - లూరుచున్నవితెల్పుమా॥ 49
- క॥ అవి దువ్వలువనొసఁగిన।
 న్గొని మొలపై బిగియఁజుట్టు - కొనిలేచి యతం।
 డనెనాయేలికతోఁ గ।
 న్గొనలందునవేడినీరు - గొబ్బునజాఱన్॥ 50
- మ॥ ఆనఘాయేమని తెల్పువాఁడనినుఁగ - న్నారన్గఁగన్గొన్నయం।
 తనె దారాత్మజులున్న చోటు వెదుక - న్నఁబోయెశోకంబు నె।
 మ్మనమాశ న్గొనసాగెనంగములకు - న్మార్గశ్రమంబున్దవ్వ।
 య్యెనుసుస్వప్నమువిక్కమౌనటుల నెం - తేధన్యతన్బొందితిన్॥ 51

క॥ మున్నీటి నావముప్పునఁ
జిన్ని కొడుకుతోడ ముద్దు - చెలియతొలంగఁ
నన్నీటఁ గొండదడుపుచుఁ
నెన్నోయిక్కట్ల దాఁటియే - నిటులుంటే॥ 52

గీ॥ అనుచు నిట్టూర్పు నిగుడింప - నతఁడు మిగులఁ
జాలిపడి బాటసారి కె - న్నేలుపట్టిఁ
తండ్రినీవలె నీవారు - తప్పిబ్రతికిఁ
రేమొ నైరించు ముందు మే - లెనయవచ్చు॥ 53

క॥ తెలివిన్గొని కడచినయదిఁ
కలవలెఁదలపోసి హాయిఁ - గను మనిమఱపుఁ
న్గొలిపించు వింతపూఁదేఁ
నెలఁజొక్కన్జేసి యాత - విన్దోడ్కొనుచున్॥ 54

గీ॥ కుడుచుమిద్దియకాదొర - గొబ్బునఁజనిఁ
చేడెలన్నాడి ముచ్చట - లాడుకొంచుఁ
అదటునన్నించి పలుచవు - లారగించిఁ
యాటపాటల వెన్నెల - బైటనుండ॥ 55

సీ॥ సన్నపుటెలుఁగుతోఁ - గిన్నెరజతఁచేసి -
తేఁడుపొగడఁబాటఁ - బాడునొకతెఁ
యదిగోఁ జందరుఁడు నా - కందె చూడుఁడియని -
యేలికమోము ము - ద్దిడునొకరై
చెల్లరే వెన్నెల - చీరెగట్టితిని -
తొడవులూడిచి నవ్వఁ - దొడఁగునోరై!
యీతలోనాకెవ్వ - రెనయని నున్నని -
రతనంపు దిన్నపైఁ - బ్రాఁకునోర్తుఁ
కోయిలల వెక్కిరించుచు - న్గూయునొకతఁ
యెద్దియో తలపోయుచు - నేడ్చునొకతిఁ

యేమియల్లరియని కనుఁ - బ్రామునొకతి
సోలియాడెడు నొక్కతె - చొక్కునొకతి॥

56

ఉ॥ చల్లనిరేయి తెమ్మెరలు - చక్కిలిగింతలువెట్ట వెన్నెల
ల్చల్లఁగనవ్వు నెచ్చెలియ - చక్కనిమోము మగండునిండు జా
బిల్లిగనెంచి సందియము - వీడఁగముద్దిడియఁడు నిక్కువం
బెల్ల నెఱింగియున్నది నొ - కింత పరాకుననంటు మాటికిన్॥ 57

గీ॥ ఒడకు లెఱుఁగక వేడ్కల - నోలలాడు
వారివలెఁదానుగూడఁ దా - ర్మారుపడుచు
తలఁపులోనున్న చెలియ ద - వ్వలఁ జెలంగు
పగిదిఁ బొరపాటుతోఁదడఁ - బాటుచెంది॥

58

శా॥ ఏమే యెట్టులవచ్చినావు పసివాఁ - డెచ్చోటనున్నాఁడ హా
స్వామీ ప్రాణము మల్లి చేరినటుల - స్వచ్ఛెన్నదా చెల్వయ
న్చామోదంబునఁ గొఁగలించుటకు డా - యన్దెల్వితోనాసవం
బీ మోసంబొనరించెఁగాని చెలియే-దీయన్చు సిగ్గొందినన్॥

59

క॥ కని యందఱొక్క మొగిఁ బ
క్కున నొండొరుఁగాంచి నవ్వు - కొనిరంతట మిం
ట నణఁగసాగెన్చుక్కలు
వెనువెంటన్జందమామ - వెలవెలఁ బాటెన్॥

60

సీ॥ ఒంటిపాటునఁ బొక్కి - యురువయి కెంపెక్కి
విన్నుతూర్పునఁదూతె - వేగుఁజుక్క
తెక్కలు జాడించి - ముక్కునుగోడించి -
కొక్కారోకోయని - కూనెఁగోడి
నీటితావులఁదాటి - తోఁటల గడితేటి -
యొడలు చల్లనసేయు - చుండెగాలి

యైదుజాములపద్దు - గాఁదోఁచునికఁబ్రొద్దు -
పొడమెడునని చాట - దొడఁగెగంట

పట్టులెడఁబాసి పట్టలు - బయటఁబాటెఁ
దలలు టిక్కించి మొక్కలు - చెలువుమీతె
బలిమితోడుత నిద్దుర - బరువుజాతె
దెబ్బున న్వేసవిన్దేయి - తెల్లవాతె

61

గీ॥ అంతఁ దనయింతిఁ బాలకీ - యందున దొర
చెలులు గొలువంగ నగరునఁ - జేరఁబనిచి
యదివరకె పిల్వవచ్చిన - యడపి వాండ్ర
నగపఱచి బాటసారితో - ననియెనిట్లు॥

62

శా॥ కంచేవేటకుఁ బిల్వవచ్చిరిపుడే - గనోలువేరమ్ము వె
న్వెంట న్గుఱమునెక్కు మంచొక ప - టాణిన్జూపి పేరీఁపెఁగే
ల్దంటన్బట్టటనేర్పిమైమఱువుల - న్దట్టంబుగావించి బ
ల్పంటుల్జాగిలముల్గడంగి యిరుక్తే - వల్లచియే తెంచఁగన్॥

63

గీ॥ తానునొక్కవిత - తరబడిగుఱ్ఱంబు
పైఁదుఱంగలించి - బయలుదేఱి
గడియలోన నొక్క - కాఱడవికిఁజేరి
బాటసారితోడఁ - బలికెనిట్లు॥

64

మ॥ చెలికాడాయదె కొమ్ము పందిబురద - నిట్టాడియావై పు పే
రలు కన్ఠాపువలెన్గడంగెడు రవం - తై నన్దిగుల్పొందక
వ్వలచే యీఁటియఁబట్టమంచుఁ దనవా - ర్వంబున్వడిన్జూఁటియా
దలవై దాఁటఁగఁజేసివెంబడిఁబిఱుం - దన్బల్లెమున్లుచ్చినన్॥

65

క॥ మెడత్రిప్పలేక బల్లెము
తొడలోని మురుకొనుచదియుఁ - దునియలుచేయన్
వడినీఁపెఁగ్రుచ్చి దాని
న్బడవై చెన్నాటసారి - ప్రభువొననఁగన్॥

66

ఆ॥ అంతలోనొకండ - హాపాదుసాకోలు।

పులియదిగొఁ గనుగొఱ - పోతునాడ।

గఱచివాకలోనఁ - బఱచుచున్నదియని।

విన్నవింపఱేడు - వేడ్కమీఱ।

67

మ॥ బళిరాఱేఱులు జాగిలంబులు సికొ - ల్పన్జేసిపోసీకుఁడా।

పులినంచున్జెలికానితో మిగులఁ ద - న్పున్పొంది బాఁకుల్తుపా।

కులు చేఁబట్టి బిరానఁబోయియచట - న్గొంకేమియున్లేక క।

న్నులనిప్పులురియించుబెబ్బులియెద - ద్దూయన్గగుండేసినన్॥

68

క॥ వ్రేటువడియుఁ బొగచాటున।

మీటినటుల బాటసారి - మెయిదాఁటన్నే।

రీఁతెపులినోటనాటుచు।

మాఱెనతఁడు తన్నుమేటి - మాటికిమెచ్చన్॥

69

ఆ॥ ఇట్లు వేఁటనెఱపి - యేపారుబడిలిక।

లడఁపఁబానకంబు - లానిగుఱ్ఱ।

ములను మార్చి యెక్కి - ప్రోలునకరుగుచు।

బాటసారికిట్లు - పలికెఱేడు॥

70

క॥ ఓయన్న యింతవాడవ।

నీయొర్పున్లావు తెంపు - నేర్పున్గంటిన్।

నీయడిగినదెల్ల విడెద,

హాయిగనామొద్దనుండు - మాయిఁకమీఁదన్॥

71

క॥ ఎనిమిది యామడలు వెడలు।

పునుమఱియంతకిరురెట్లు - పొడవుననీనే।

స్తుని పట్టమెట్టులుండెన్।

కనుమానలుకడలఁగడలి - గాచుచునుండన్॥

72

గీ॥ దొడ్డకొలనుండె నిక్కొండ - తూర్పునందు।
నదియు నీకంటఁబడవచ్చు - ననుకొనియెద।
అందులోఁబుట్టి పట్నము - నంతఁజుట్టి।
మించియాపెద్ద యేలుపం - డించుచుండు॥ 73

క॥ నిన్నమనమున్నమిద్దియ।
యెన్నండిక్కొండఁ దొలిచి - యెవరొనరిచిరో।
యెన్నన్జాలము మేమది।
యెన్నెన్నోతరములబడి - నేలుచునై నన్॥ 74

గీ॥ ఇంకఁబల్లంబుచేరితి - మిటకు నాఁ।
గామడల మేర మనకోట - యలరుచుండు।
గడియలోఁగాల్వపైఁ బొగ - పడవమీఁద।
నేగుదమురమ్ము వడిగఁ - బ్రొద్దెక్కకుండ॥ 75

అ॥ అనుచుఁదన్నఁగూర్చి - తనపట్టముగుఱించి।
బాటసారితోడఁ - దేటపఱిచి।
యతనిఁదోడుకొనుచు - నాదొరయేగునా।
యేటికాల్వకుఁ గుడి - యెడమలందు॥ 76

లయగ్రాహి॥ నింగికిఁజెలంగి తుద - లంగలిసి పందిరి వ -
లెంగడగినీడల నొ - సంగుబలుపోకల్
సంగడినెసంగి నల - వంగముల కొమ్మలఁబె -
నంగి కొనసాగు విడె - ముంగొలుప్రటాకుల్।
రంగుమెయిపండుగొల - లంగలిగినిచ్చెనలఁ -
వంగినయనంటుల బె - థంగయిన మోకల్।
ముంగలఁ బొసంగఁజలు - వంగొనుచునంటు లెన -
యంగఁ బరపాపలు తె - ఱంగులగుమాకుల్॥ 77

చ॥ చెలువుగఁ గాచు వేర్పనస - చెన్నఁగి కొబ్బరిబార్లు రేవుల।
నొలుపుగ మేటియుయ్యెలల - పోలికనూడలడించి మించు మ।

ఋలు దమయున్ని చెప్పఁగ మ - ఋంగగువాడలునూళ్లపల్లెలు।
 న్వలసలుచావడుల్మఱియుఁ - బచ్చనిపైరులతోఁబొలంబులున్॥ 78

అ॥ కనుచుఁబడవకాల్వ - కట్టలలోఁదూఱి।
 మబ్బులందుదాఁగి - మఱలమఱలఁ।
 దోఁచు ప్రొద్దుపగిది - దొడరఁగనివ్వాళి।
 బట్టువారికెల్లఁ - బసిఁడివిడుచు॥ 79

చ॥ చనిచని మన్నెకాఁడు తన - సంగడికానినిజూచి నెయ్యుఁడా।
 కనుమదె పెద్దయేఱవ - కై వడి నోడలుమిన్నుముట్టుచుం।
 డ నెటుల నైదుకోసుల వె - డల్పయి యొడ్డులుతీసిపొలుచుం।
 డెనొ యెటులన్నిరంగులువ - డిన్మనరాకకుఁమోఁగుచుండెనో॥ 80

అ॥ అనుచుఁ జెప్పుచుండు - నంతలోఁబెనుచోఱ।
 వలెఁ దమ పొగపడవ - పట్నముదరి।
 గొనఁగ నాల్గుజోళ్ళ - గుఱ్ఱముల్పాన్పిన।
 బండిమీద వారు - బయలుదేఱి॥ 81

సీ॥ ఆమడవదరమై - యంతటనేటి నీ -
 రుబికించు పెన్మర - తొప్పమీఱఁ।
 బెద్దమేడలు కల్గి - విరివియై దిద్దిన -
 యట్టుతిన్ననివాడ - లందమార।
 మిన్ను గప్పుచుఁ బొగ - మేటిమబ్బులవలెఁ -
 జెదరియంగళ్లపైఁ - జెలఁగుచుండ।
 సందువెట్టఁగనీక - యందఱున్నాజారు
 కడపల కాకపో - కలను సలుప।

బిచ్చగాండ్రును వెలయాండ్రు - పేరునకయి
 నల్లలుగక వెలయుచుండు - నగరునందుఁ।
 దనరువింతలు పేర్వేరఁ - దనసకునకుఁ।
 జూపు చాదొరయేగెడు - చొప్పునందు॥ 82

చ॥ తెరువునొకింతలేక చను - దెంచెడు మాఁకఁదొలంగఁబుచ్చు బా
 ల్పరికివటార్లయార్పులు త - శుక్కున నెండకుఁబొల్పు సన్నుల
 న్పరఁగు తుపాకులూనిన సి - పాయదశమ్ముల జోళ్లచప్పుడు
 తొరిఁబొరిబూరతాఱవకు - లున్వినుచక్కటిఁబిక్కటిల్లఁగఁ॥ 83

సీ॥ తడఁబడికొప్పులు - సడలఁగఁబయ్యెద -
 లెడలమేడలపయి - కెక్కువారు
 కనులారఁజూచి దీ - వన పాటపాడి దో -
 సిళ్లతోఁ బూవులు - చల్లువారు
 పట్నమునందలి - పడఁతులకున్దండ్రు -
 వలెఁ గోకలిడునంచు - నలరువారు
 తగవు నొక్కింతయు - న్దప్పనొల్లఁడు నిజ -
 ముగ వేలుపితఁడని - మ్రొక్కువారు

నోము దొరసాని దేయని - నొడవువారు
 సొగసుఁగాంచి వితాకునఁ - జొక్కువారు
 నగుచుఁ జెలువలు గనుచుండ - నాతఁడంత
 లోన మెల్లనఁ దనకోట - లోనికరిగె॥

84

క॥ ఆకోటకునల్లట
 న్నాకారమగ డ్దయున్జొ - రన సాధ్యములౌ
 ఆకోటలోని మేడలు
 గైకొన్న సొగసులఁ బొగడ - గనశక్యములౌ॥

85

అ॥ అట్టి నగరిలోన - నరుసువలెన్పాట
 సారికొల్పఁబడుచు - సంతసంబు
 పడయఁజాలక దొర - కడకొక్కనాఁడేగి
 కనుల నీరువంచు - చనియెనిట్లు॥

86

మ॥ అకటా రోగికి విందొనర్చునటులీ - వందించు భాగ్యంబు రి
 త్తకదాచెల్వసుబాసి మేటివలవం - తన్గుందునీసంగడి

వికిరాజో త్రమయా ర్థ బాన్ధవుడనా - నీప్రాపుపోనాడి నే!
నిక నెందేగుదు నాలుబిడ్డల మఱే - నేతీరుననూచెదన్॥

87

సీ॥ తాను ముందుగలేచి - తానముగావించి -
పొందమ్మివలె నాకు - మోముచూపు!
నిల్లు నీటుగఁజేసి - యెంతయున్గొంజపు -
లూరు వంటలు కడు - పారమేపు!

నేఁబై కిఁజని మళ్ళి - యేతేర నాయడు -
గులఁబట్టి నిమిరి బ - డలికఁబాపు!

నామాట కెన్నఁడై - నన్జవదాఁటక -
నానేరమెట్టిది - యైననోపు!

కలిమిలేముల నిల్లొక్క - కరణిజరపు!
నన్నిటికినెక్కుడంచు - మర్యాద నెరపు!
కరము బీదలపైఁగని - కరముపరపు!
నట్టి యిల్లాలిఁ బాసినే - నెట్టులాందు॥

88

క॥ అని వగచు బాటసారి!
ననియెకిమీఁడూరడించి - కనికరమున వి!
ట్లనె నన్నయింక నడల!
నృనిలేదొక మేలుమాట - పలికెదనిదుగోన్॥

89

గీ॥ పట్నమున్నేరునపుడె నీ - వారికొఱకు!
నరయఁబంపిన బండ్లెల్ల - దిగివచ్చి!
చల్లగా నీపడఁతియు - వ్విల్లవాఁడు!
బ్రతికినారంచు నిప్పుడే - పలికిరిచుమి॥

90

క॥ అవి చెప్పిన విని సందియ!
మును వేడ్కయు నబ్బరంబు - ముప్పిరిగొనఁగా!
మనసునఁ దడఁబడి యెద్దియు!
ననఁజాలక కొంత నిలిచి - యతఁడిట్లనియెన్॥

91

శా॥ నన్ను న్నెంచిన తండ్రి నాయొడయఁడా - నాపాలిమేల్వేల్పవా!
 రున్నారా యెటులై ననుం బ్రతికితా - మున్నార యెందున్నవా!
 రెన్నండిచ్చటికేగుదెంచెదరుబం - ట్లొకెట్టులనెప్పి నా!
 రన్నానాకొకమాటలోన నెలవి - మ్మాయంతయున్మొక్కెదన్॥ 92

గీ॥ అనుచుఁ దత్తరపడుచుండు - నతనితోడ!
 నరుసిటులఁ బల్కెవిను సంది - యంబువడకు!
 మనమిటకు రాకమున్నె నీ - మగువవచ్చి!
 యెద్దియోవ్రాసి చనినట్లు - లెఱుకపడియె॥ 93

క॥ అనిచెప్పి యమ్మగండా!
 తనిఁ దోడ్కొని యొడలేవు - చాపున నింపొం!
 దిన గంటకంబమునకు!
 న్నని యందలి వ్రాతనిట్లు - చదువఁదొడంగెన్॥ 94

చక్కెర॥ పెనుగాలి నోడమున్నీటఁ గొండపై - విడివెడన్గ!
 వెనుకొన్నయింకెదో నావయందఱ - న్నెనిచితెచ్చె!
 ననుఁగట్టుకొన్న యాతందొకండె క - న్నడకయుండె!
 వినుగొల్తుఁ గంబమావానిఁ గాంచిన - న్నెదకఁబంపు॥ 95

గీ॥ మేటి యిటుచదువఁగ విని - బాటసారి!
 తాను నొకనూలుమాటుల - ద్దానిఁజదివి!
 ఆమెగుఱ్ఱులు చెప్పుఁడీ - యని యడిగిన॥
 గొందఱచ్చట నిట్లు పే - ర్కొనఁదొడఁగిరి॥ 96

చ॥ పిలుఁదులమీటి యుంగరపుఁ - బేర్ల వలెన్దఱు చొందిజాటుమే!
 న్నెఱసవరించఁ బోకమెయి - నిండఁగమాసిన చీరగట్టి పె!
 న్నెఱపునఁ జూచు లేడికర - ణిన్నలుతట్టులు గాంచుచూర్పుల!
 న్నెఱపుచు బల్లిగుల్వడెడు - నీయెలపాయపుటింతి కన్నడెన్॥ 97

గీ॥ తెలిమొగలి పువ్వులేతరే - కుల తళతళ,
గలుగు చెక్కిళ్ల నుండి వా - ల్కనులనీరు,
వలుదము త్రియములవరే - బడుటనీదు,
చెలువ వలవంత కొకవింత - చెలువుదెచ్చె॥

98

క॥ వినుమిటకుడా కడన్నదు,
నెనిమిది యామడలమేర - నెసఁగినపట్టం,
బున కిచటి సరకులన్నొనఁ,
జనుదెంచిన యోడనీదు - చాననెచ్చెన్॥

99

గీ॥ నెలపొడుపునాఁడు నీముద్దు - చెలువయిచట,
దాదియొక్కతె చిఱుతనో - దార్చుచుండ,
వంటకంబులఁగొని యిది - వ్రాసిదీనిఁ,
గావుఁడనిమాకుఁ బెక్కురూ - కలిడి చనియె॥

100

క॥ అనినమ్మకంబు పుట్టిం,
చినఁ గొండ తెఱఁగునఁబొంగి - చెలియకనులఁ గ,
ట్టినమాడ్కిఁదోఁప నొకకొం,
తనిలిచి యాబాటసారి - తలపోనెనిటుల్॥

101

ఆ॥ కట్టుకొన్న చెలిమి - కట్టులఁదప్పితి,
నట్టుకొన్నవాఁడ - నెట్టులైతి,
కట్టరాని మనసు కట్టి - బ్రతికితిని,
నట్టు కొన్నవాఁడఁ - గనుకఁజెల్లె॥

102

గీ॥ బోటి బ్రతికినదనినాకుఁ - దేటపడియెఁ,
గాని నాయున్కినెఱుఁగ ద - చ్చానయకట,
పిట్టవలెనాకు తెక్కలు - వెలయునేనిఁ,
బడఁతిఁ గనకుందునే తెప్ప - పాటులోన॥

103

చ॥ అనితలపోయుచున్వగచు - నాతనినేలిక బుజ్జగించి యి
ట్లనెఁ జెలికాఁడనీదుచెలి - యన్గనుఁగొందువు నైఁచుమంచునాఁ
డనినది నిక్కమయ్యెను గ - దాయఁకఁగుందకు నిన్నునంపుదా
పున నొక మేలునీవలన - ఁబొందికగావలెరమ్ముచెప్పెదన్॥ 104

గీ॥ ఇట్టులాయరు సాతని - నిట్టపటిచి
కోటలోనికిఁ దోడ్కొని - కొంతతడవు
వేడుకలఁబుచ్చి యవ్వాని - తోడ నొంటి
నరిగియొకపూవుఁదోఁటలో - ననియెనిట్లు॥ 105

క॥ కనఁదగిన వింతకాస్త్రము
తనంత జతపడినయప్పు - తత్వజ్ఞుఁడు పొం
గునటుల నినుగన్నదిమొద
లనఘా నీహితుఁడులోన - నలరున్జమ్మి॥ 106

గీ॥ అదిగావచ్చెడుఁ జూడునా - యన్నకొడుకు
చెలఁగి కోల్పులినాడించు - జెట్టిమిన్న
తండ్రికెక్కుడుగానన్న - దలఁచుచుండు
నెల్ల చదువులునేర్చు నీ - పిల్లవాఁడు॥ 107

సీ॥ మావంగడముపాడి - నేవినిపించెద -
నన్నదమ్ములు పెద్ద - పిన్నవరుసఁ
బరఁగియేల్పడిచేయ - వలయ నుమాయన్న -
యేలి పట్టంబునా - కిచ్చెనేను
వీనికినొసఁగెద - వీఁడు నాకొడుకు -
కిచ్చుఁగాపుగడ యి - టైనఁగవలయు
నిరువదియైదేండ్ల - కేలికయై పెత్త -
నంబంతదనుక నొ - నర్చదగును
పిమ్మటన్మనమానాఁడు - విడిసియున్న
కొండపై కేగి హాయిగా - నుండనొప్పు

పెద్దలేర్పాటుచేసిన:- దిద్దుపాట్లు।

తెలిపెదన్విను మావేల్పు - కొలుపుఁగూర్చి॥

108

మ॥ కలియందెత్తెడు మేనుతోఁచెడు జ - గత్కార్యంబులున్జిత్త స।

ఇచ్చల తన్వాస్తవమందు చందమున నీ - సర్వప్రపంచంబున।

జ్ఞులకునిక్కముగాఁ గనన్బడెడుఁ బ్రా - జ్ఞాల్పార్థభావంబుని।

శ్చలమౌటన్దమకన్న వేఱుగనరీ - శత్యంబుప్రాపించుచున్॥ 109

ఆ॥ కొచుముట్టుకొనరు - కలినై నమావారు।

మేరెకావికీడు - జోలిపోరు।

కల్ల పెద్దతప్పుగాఁదె - గడన్బడుఁ।

పరువు నయముమాకు - బ్రతుకుకన్న॥

110

క॥ మామతమన్ననిట్టని।

మామయొకండుండె మేన - మామ యితనికిన్।

నీమగువయున్న పట్నం।

బేమరఁ బోకేలునాతఁ - డెక్కుడుదొరయై॥

111

క॥ ఆతఁడు జగడంబిప్పుడు।

మాతోడన్నెట్టుకొనియె - మనసుల యెరుసన్।

మాతెరువులు రెండు నెడం।

బైతిన్నఁగఁ గలియవడ్డు - లై నన్దప్పన్॥

112

క॥ గుడియను పున్నడిదాణము।

పడంతి సుంకంబు - నేలుబడిపట్లచోప్పి।

మడిమైలలంచుఁ బిల్వ।

న్నడు నీరున్నిప్పులచటి - వారలచేతన్॥

113

గీ॥ అన్న వినులేకలేకయా - యరుసునకొక।

కూఁతురొదవెను నామేన - గోడలదియు।

వీఁడునొకచోటఁ దమచిన్న - నాఁడు కలిసి।

యుంటనొందొరులఁ దవిలి - యుండిరిప్పుడు॥

114

క॥ అన్నిటనీడున్తోడు।

నన్నారీ చిఱుతలకట - కట్టడిదయ్యఁ।

బెన్నఁడు జతగూర్చెడునో।

యన్న యారాచరికమె - యడ్డయ్యెఁగదా॥

115

గీ॥ ఒంటిపాటునఁ గ్రుమ్మరు - చుండు మదపు।

తేన్నవలె నాఁకలివి దుర - లెఱుఁగఁడక్క।

టకట యాసీమకొంటిగ - నరుగఁదలఁచి।

నైఁచకున్నఁడు నాకేమి - తోఁచకుండె॥

116

గీ॥ బలము సంజీత సాహిత్య - వైభవంబు।

చక్కఁదనము స్వతంత్రురా - జ్యంబు లేత।

పాయమలరారు వానిఁ ద - ప్ప మఱియెవనిఁ।

గట్టుకొననొల్లనంచు నా - కన్నెనిలిచె॥

117

ఉ॥ ఇన్నియుఁగల్గినట్టి యొరుఁ - డెందున నీతనికన్నలేమి నా।

కన్నియతానెఱింగినది - కావునఁ దండ్రీకినట్లు చెప్పె నం।

తన్నలు దట్లరాజులక - తండది వెల్లడిచేయఁబంచెనో।

యన్న యిఁకైదునాళ్లుగడు - వై కనిపించెడుఁజుమ్ముపెండ్లికిన్॥ 118

గీ॥ అకట మాయన్న నితనినా - కప్పగించె।

నేను నీకొప్పగించితి - నీకొలంది।

యెఱిఁగియటుగాన మీరలి - ద్దఱు గడంగి।

తెరవలన్నాడి బిరబిర - న్దరిలిరండు॥

119

క॥ మీరేతెంచినతోడనె।

నారాజ్యంబన్నకొడుకు - నకు నిచ్చెద నా।

తూరాములమై యడవి।

నేరి మనము పిదముక్తిఁ - జెందగ వలయున్॥

120

అ॥ అనుచు బాటసారి - కానేలతేడన్న।
 కొడుకు నప్పగించి - గడుసుబంట్ల।
 దోడుచేసి యేటి - యోడ రేవువఱకు।
 నంపకంబుపెట్టి - యరిగెనంత॥ 121

క॥ కట్టెడలి కదలి మేల్కొని।
 బెట్టిదముగ నావులించి - పెన్నొగలెగయన్।
 నట్టేటన్నడి పర్వులు।
 పెట్టెన్నేరోడమిగుల - వేడుకపుట్టన్॥ 122

గీ॥ అపుడు బాటసారి - యారాచపట్టితో।
 నోడచి తరువుల - తోడ వేడ్క।
 నందలేవితనదు - డెందమునైలుపుచు॥
 ననుఁగుఁదనముదనర - ననియెనిట్లు॥ 123

క॥ ఓడక పెంపుడు సింగపుఁ।
 గోడెవలెన్వచ్చెదీవు - కొమరుఁడవకటా।
 జోడయిన చేడియల విడ।
 నాడి యునికి మనకు నొకటి - యై కన్నపైన్॥ 124

శా॥ అన్నా కన్నెతనంబునుండి తగులై - యాముద్దరాలెంతయు।
 నిన్నున్గొనునంచు వింటిఁ దనకు - నీ వేడ్కదెల్పననీ॥
 కెన్నందేయది యానవాలిడియె నీ - వీతీరు చేడ్పాటుతోఁ।
 జెన్నున్దూలుటలేలనామిగులరా - సింగంబు పెంపందుటన్॥ 125

గీ॥ మీఁదఁ గొండలొరగ - మేల్కొనియున్నిదు।
 రించునట్టి మనసు - రెచ్చముద్దు।
 గుమ్మయంపినట్టి - కమ్మఁజేకొని చవు।
 లూరఁజివివె బాట - సారికిట్లు॥ 126

క॥ వలపునైలుపఁగఁ జాలదు।
 కలమ్ము మనచిన్ననాటి - కలసిమెలఁగుటల్।
 తలపునకు వచ్చినయెడ।
 న్నిలుచున్నాయుసుఱుదాఁచ - నేరన్బావా॥

127

గీ॥ వావిమేనఱికము -- పసితనంబుననుండి।
 చనువుచేత యెంచు - కొనిన సొమ్ము।
 దవ్వలయ్యె నిండు - జవ్వనపునోర్కె।
 కఱవుదీరనెపుడు - కనెదవిన్ను॥

128

గీ॥ మనతగులమున నీమేన - మామకూర్కి।
 పూను తెన్నుననేర్పుచు - క్కానిమలపి।
 గడియలోపల నెడఁబాటు - కడలిదాఁటి।
 రమ్మునీకల్మి బల్మి బిం - కమ్ములలర॥

129

క ॥ పలుమఱుఁదనపై నీచూ।
 పులు వాఱఁగ నీదుడెంద - మున్నొని నీచే।
 తులనంటి ముందుగాఁ బెం
 డిలి నీకీసవతి కమ్మ - నెఱపున్జుమ్మా॥

130

సీ॥ చిలుక బూచులకుల్కి - జిలిబిలిగాఁబల్కి -
 సాబాలుగాఁ దిన్న - చల్లిబువ్వ।
 చిఱు జగడములాని - బిఱబిఱఁబొత్తూని -
 తనివితీరకయాడు - దాగురింత।
 పట్టపంతములాడి - బాగుగాఁ గవఁగూడి -
 మెలపునఁ బాడిన - మేలుకొల్పు।
 అంటు జంటగఁగట్టి - దంటగానీర్వెట్టి -
 నిలుపు సంపఁగిగున్న - తొలిసమర్త।
 అనవాళ్ల వినన్నఁ గ - న్నారఁజూప।
 నేగు దెంచిన యీగాలి - ప్రోగుబొమ్మ।

మనసువచ్చినయట్ల ని - న్మరులుకొల్పి
బొగలుచున్నది నిక్కంపు - బొందియిచట॥

131

క॥ అని వగమీఱఁజదివి దా

పునఁగల యచ్చెలువయంద - మున్దనకన్దొ
యినలఁదు కొంచూర్పుల నిడు।

చు నతడు చెలివాలుకనులఁ - జూచి యిటులను॥

132

గీ॥ మొదట వాపురెఱింగిన - ముద్దుచూపుఁ।

బిదపఁ గురులంచుదాపున - బెదరుచూపుఁ।

దగిలియెడఁబాయఁజాలని - దిగులుచూపుఁ।

గనులదూబూచి చూపు నా - కన్నెచూపు॥

133

చ॥ అని దిగులందు నాతనికి - నంతటనూర్పుచు బాటసారి యి।

ట్లనెఁ జెలికాఁడ యచ్చెలువ - నంటకయేయిటు వేగుచుంటి వే।

మనియెద నెల్లవేళుకల - నందఁగఁజేసిన దానిఁ బాసి పొ।

క్కుననుదలంచియైననికఁ - గుందకు చూడుము రేయిమించెడి॥

సీ॥ ఆకసంబున నడు - గంటిచుక్కలు అవ -

లట్లు చీకటిసీట - నలరుచుండెఁ।

గరఁగిన వెండి నీ - ర్పరపిన తీరున -

సలలవాలుగమీలు - తలుకుమీఱె।

మీఁదుక్రిందులఁబొల్పు - మింటినట్టనడుమ -

గారడియద్దమై - కడలితోఁచె।

దొప్పచేతులవలె - దూఁగాడు కరడము -

ల్గొప్పచందువల జో - కొట్టుచుండె।

చుక్కజాడలఁబొగయొడ - చొక్కుచుండె।

గాడు పెల్లెడలన్జోల - పాడుచుండె।

నిగిడిగడియారమిదిగో - బ - న్నెండువేసె।

నికఁ జెలిమికాఁడమనము పం - డు కొనవలయు॥

135

క॥ అని రాకొమరున్ని దురకుఁ

జొనిపి తనకుఁ గన్ను మూత - చొప్పడకుల్లం

బున నగపడు తనచెలియకు

ననఁగఁదొడఁగె బాటసారి - యడలుచు నిటులన్॥

136

మ॥ తరుణీకన్గవఁబోలి తెల్వియెడ ని - ద్రన్జొక్కునప్పొంటిపా

టరయనోవని నిన్ను నన్నెడపెనే - యక్కూశదయ్యంబు కా

నిరవంతైనఁ దొలంగకుండునుగదా - సీరూపు నాలోన న

ద్దిరనాకిద్దియెచాలుఁ జూచుకొనెద - న్దెల్లంబుగానెప్పుడున్॥

137

క॥ విడువాలి కనులు తీయని

నుడువులు ముంగురులుచెదరు - నుదురు నేల్పు

త్తడిమేను సన్ననడుము పొ

గడఁ దగు నీనడకకనులఁ - గట్టున్జమ్మి॥

138

సీ॥ అడుగులుగంద నె - న్నడుమువడఁక నీవు -

తిరిగిచూడక నీళ్ళు - తెచ్చుహొయలు

చెక్కిళ్ళకిరుగడల్చివురు - చేతులఁజేర్చి -

యొప్పుగానీవు పొ - య్యాదుతీరు

దాకెలు వెన్నుమీఁ - దనొప్పి నెమ్మేను -

వంచుచు నీవు వ - డ్డించు చెల్వు

కొనగోళ్ళ నీనియ - ల్దును ముచుమడుపుల -

మచ్చికతోడ నీ - విచ్చుసొగసు

నన్నుఁగవినప్పుడెల్ల నీ - కున్న జోక

నేను జబ్బుగనున్నప్పు - నీయలజడి

నాదుచుట్టములందు నీ - నమ్మకంబు

నెందనుకఁదలపోయుదు - నెట్టులోర్తు॥

139

క॥ ఇదియేమి సోదెమోకద

ముదితా నిన్దలఁచి నేను - పొందుకలవరం

బెదకింపై తోచుచు ను।

న్నది యిటఁదక్కినతలంపు - లన్నిటికన్నన్॥

140

ఉ॥ ఎన్నఁడు విన్నుఁగన్దుఁ జెవి - కింపుగనీనెరముద్దుమాటలిం
కెన్నఁడు విన్దునక్కట చె - లీ యిపుడెక్కడనున్న దానవో,
నాన్నయఁటంచు బిడ్డఁడను - నప్పుడు నీయెడయెట్లులుండునా
న్నన్నతొలంగుచున్నయును - తాసయెపోవఁగనీకనిల్పెడున్॥

141

గీ॥ అనుచుఁ బెక్కు తెఱంగుల - వతఁడుపొగలి।

నెగడునిద్దురఁగడకంటి - నీటఁదుడిచి।

అనుఁగుఁ జెలికావిఁ దెలవాటి - నంతఁదెల్పి।

ముచ్చటించెనిటుల వగ - పున్ముగించి।

142

శా॥ అన్నా హాయిగఁగూర్కువట్టినదియే - యోజూడుమా యోడకు।

న్మున్నీర్పాయలువిచ్చియత్తుకొనకెం - తోలోతుగాఁదోచునె।

స్నేన్నోకోసులమేరనద్దిర యిదే - మీకొండలునెట్లులు।

స్మిన్నుస్మన్నునివెల్ల వెన్వెనుకకు - వేవేపర్వులనెప్పెట్టెడున్॥

143

చ॥ అదె మనమేగుపట్టుమెటు - లబ్బులమై పొడకట్టుచుండెఁ బ।

న్నిదమొనరించు గుఱ్ఱమటు - నిల్చినయోడపయిన్నిడంబు లొ।

ప్పిదముగ సన్నలనైలుప - వేగిరపాటున మిఱ్ఱుపల్లము।

ల్గదియుచుఁజూడు తెప్పలల - లంబడియిచ్చటికేగుదెంచెడిన్॥

144

గీ॥ అన్పు వారలిరువురు వా - కొన్పుమిగుల।

నాసయువ్విళులూర సం - తోసమలర।

ఓడడిగిపడవలఁజొచ్చి - యొక్కగడియ।

కొడ్డునకుఁ జేరి హాయిగ - నున్నయంత॥

145

అ॥ వారు తమకు నెదురు - వచ్చిన యారాచ।

కన్నెచెలులఁగాంచి - కలతెఱంగు।

వినఁగ వేడ్కపడఁగ - వివరించిరవ్వారు।

కేలుదోయి నొసటఁ - గీలుకొలిపి॥

416

క॥ మమ్మేలు రాచకన్నియఁ
మిమ్మున్దనపూవుఁదోఁట - మేడఁగలయఁగాఁ
నిమ్మొనరిచి తత్తరమునఁ
రమ్మని యిదెకెంపుటుంగ - రము గుఱుతిచ్చెన్॥ 147

క॥ అని చెలులిచ్చిన యుంగరఁ
మును గన్గవనద్దుకొనుచు - ముద్దిడుకొన్నఁ
క్కునఁ గదియించుచుఁ దనచిటిఁ
కెన వ్రేలనమచిన్ దాని - కిఁబలికె నతఁడున్॥ 148

గీ॥ నీపసిండిచెలియ - నెమ్మేనిజిగిదెల్పుఁ
నీదుకెంపుమోవి - నిగ్గుదెలుపుఁ
గాని చెలువమనను - గనిపెట్టి చెప్పకఁ
యుంటివేమె ముద్దు - టుంగతంబఁ 149

క॥ చెలియేమి చేయుచున్నదిఁ
పలుమఱు విడువాలకనులఁ - బరపుచునీతోఁ
బలికిన పలుకులుకలవాఁ
తెలుపుమనఁగఁ జెంతనున్న - తెఱవలలరుచున్॥ 150

చ॥ తెలిపిరితోడనీవు చను - దెంచుటకున్వలనెంచిచూపమాఁ
వెలదుక పెంపకంబు పసి - పిల్లనిముంగలఁగాయపండులఁ
న్నిలుపుచు నీదురాకవిని - నివ్వెరతో నొకకొంతనమ్మకఁ
వ్వలనగపర్చువేడ్కకను - పండుగచేనెనుమాకదెంతయున్॥ 151

చ॥ కలకలనవ్వవేలుపుల - కై కయిమోడ్చుచుఁబై టదిద్దుకొంఁ
వలసట చూపుముంగురుల - నన్దములోసవరించు దిట్టచూఁ
డ్కులఁబచరించు మమ్ముఁగనుఁ - గొంటకుసిగ్గలరించునెత్తలఁ
న్బలుమఱునూఁచుమాచెలువ - పట్టఁగఁజాలనివేడ్కమీఱుటన్॥ 152

క॥ అని చెలులు నెప్పితోడ్కొనఁ
దనివిగ్గొని రాచపట్టి - తనకై యేర్పఁ

ర్చిన క్రొంబూఁదోఁట విడిది।

కనుఁగుఁజెలికానితోడ - నరిగెబితానన్॥

153

అ॥ అప్పుడు బాటసారి - యారాచపట్టికి।

జరుగువేడ్కఁజూచి - సంతసించి।

యును మఱి తన చెలియ - యున్న చొప్పెటుగాంతు।

ననుచు నెమ్మదినను - కొనియెనిట్లు॥

154

సీ॥ కొన్నాశులడియాసఁ - గొనుచుండు దెందము -

చెప్పుచేతలకెల్ల - నొప్పియొప్పి।

తలఁచని యిమ్ములు తమయంతఁజేకూరు -

నప్పుడు రానీక - రొప్పిరొప్పి।

కొన్నాళ్ల పొట్టక - క్కూర్తికై యందందఁ -

దెన్నుమాలిన బొందిఁ - ద్రిప్పిత్రిప్పి।

యర్మిలిగనకుఁదో యయ్యలారాయని -

గొప్పనావలవంతఁ - జెప్పిచెప్పి।

అదియటులఁ గాని యెడనేమి - యొడునేను।

మరియు బ్రతుకుటయో మొండి - మొరడువలెను।

కాదుమనియెద నింక నీ - మీఁదనేమి।

యగును నాపని నానాట - నరుగుటకద॥

155

గీ॥ జగముతో జోలినాకుఁ గ - లగుటవలన।

నామనను దిట్టపడఁగ నిం - తవఱకై న।

నిల్వఁజాలితిఁగాని న - నివిడిచి యన్నె।

మెఱుఁగని చెలినాయెడఁ బాటు - నెట్లునైఁచు॥

156

గీ॥ పిల్లవాని నెవరికై నఁ - బెంచనిచ్చి।

యకట ననుజూడఁగల్గెడు - నానదొఱఁగి।

నాగదిత నామనుగడపు - నాదిపాదు।

బలిమిచేతను సుఱులెడఁ - బానెనేమొ॥

157

క॥ కాని యెడన్మగవాలక।

మూని మగువలోనమిగుల - నుడుకుచునే నెం।

దై న నగపడుదునోయని।

తానూళ్ల న్బల్లెలందుఁ - దలడిలునేమో॥

158

గీ॥ తలిరుటడుగులలో ముండ్లు - దగిలెనేమొ।

పసిఁడిమేనెండతాఁకునఁ - బడలెనేమొ।

పట్టుమె త్తనికురులట్ట - గట్టెనేమొ।

నాకనుల పండువింకఁగా - నఁ బడదేమొ

159

సీ॥ నిను తెప్పపాటైనఁ - గనుకున్న నోర్వని -

కన్నులు కాయలు - కాయవలనె।

నీమాటలన్గసిం - తే విననేరని -

ములుచచెవులు చెట్లు - మొలువవలనె।

నీడుపేర్చవిగొంట - నిముసమేనియుమాన -

నట్టి నాలుక గడ్డి - కట్టవలనె।

గడియనేపయిన ని - న్నెడసి నీరగుచుండు -

గుండెబల్బండయై - యుండవలనె।

కటకటా నాదు మేల్మి బం - గారుబొమ్మ।

నాబ్రతుకు పట్టయెవటను - న్నావో వాలు।

కన్నుఁగవ నీరు వరదలు - కార్చుచెట్లు।

కుందుచున్నావో యిప్పుడు - నన్నుందలంచి॥

160

అ॥ విన్నఁబోయి యిట్లు వెత - చెందు నాబాట।

సారి మోముఁగాంచి - జాలిమించి॥

అప్పుడు రాచకొమరుఁ - డచ్చెలికానికిఁ।

దలఁపుమఱలునట్లు - పలికెవిట్లు॥

161

అ॥ అయ్యయింక మీద - హోయిమనకుఁగల్గి।

నంచు గుఱుతు చెప్ప - నాకసంబు।

వేడిగాడ్పు వేస - విన్నాసి చల్లని!
మబ్బుఁగమ్ముచున్న - మాడ్కిఁగంటె॥

162

సీ॥ తొలితెల్ల కొండల - వలెనున్న మొగుళులు -
గొప్పరై నీలిరం - గులఁదనరెచ్చి!
దూదిపింజెఁలాగు - దొడ్డమబ్బులనేకి -
కరువలిపఱపులు - గా నొనరెచ్చి!
వెండిచబుకుఁ ద్రిప్పి - వేసిన యట్టులు -
మెఱుముతోడుత బెద్ద - యుఱుముపుట్టె!
నేలఁగమ్మనితావి - నెగడించు చందంద -
వలుదలై లెక్కచి - స్కులు మొదలిడె!
మింటికిన్మంటికిఁదఱచు - మీఱవాన!
దారలను తీఁగెలబిగించి - యాఱవవడి!
వీణెవాయించు నెఱజాణ - గాణమాడ్కి!
నందములగుప్పి గాలి పా - డందొడంగె॥

163

గీ॥ వంగియక్కున నొకచిఱు - తంగదించి!
చూడు వచ్చెడు నెవతొ యీ - మేడదరికి!
జడిసి పిల్లకు తెక్కలు - చాటుచేసి!
పట్టునకుఁ బర్వదెడు కోడి - పెట్టవలెను॥

164

క॥ అనుచున్న మదిఁద్రిప్పగఁ!
గనుఁగవ నగపడఁగనీక - క్రమ్మిననీటిన్!
మునికొంగునఁ దుడుచుకొనుచుఁ!
గనుఁగొని యా బాటసారి - కడునబ్రమునన్॥

165

గీ॥ లేచినిలిచినిదానించి - చూచికేలు!
దోయి తట్టుచు నెగురుచు - దొడ్డనోట!
నదిగొ నాదాది నాయయ్య - యిదిగొఁగంటి!
ననుచు నెదురేగనేస్తున - కబ్బరముగ॥

166

- క॥ అప్పుడు దాదియు నాతనిఁ
జప్పునఁ బరికించి పోల్చి - సరగననియె మా!
యస్సా నీబిడ్డండిదె!
యొప్పుగ నీయాలునిచట - నున్నదినుమ్మి॥ 167
- అ॥ ఇచటి రాచకూఁతు - రెంతయుఁ గూర్కితో!
మమ్ముఁ బెంచుచుండె - మామొఱవిని,
వెదకివెదకి విసికి - సొదఁజొత్తునంచు నీ
పకఁతినేడుగట్టి - పట్టుఁబట్టె॥ 168
- అ॥ పాలు పొంగుచూపి - వైఘూఁతలు బికించి
పడెడు పోల్కిడెంద - ముడికి నిదుర
నైన నుబ్బికనుల - యందు నీరై పొర్లు!
జెలియవంతయెంత - చెప్పుదాన॥ 169
- గీ॥ ఇచట బుడుతనికిన్జిల్లి - యిడుచునేను!
దిరుగఁజప్పునఁ బెన్వన - గురియఁజొచ్చె
అంత బిఱబిఱ నీమేడ - చెంతఁజేరఁ
గంటఁబడినావు మానోము - పంటవలెను॥ 170
- క॥ అని చెప్పినఁ దత్తఱపా!
టు నెమ్మియబ్బగమతఁడు క - డున్ననితనమే!
ల్వినిపించు మనచు నద్దా!
ది నాలికడకంపి చేరఁ - దీసికొడుకనిన్॥ 171
- ఉ॥ అక్కునఁర్చు ముద్దికున - హోయని ముచ్చటలూరుఁజిన్నినా!
చక్కనితండ్రినిన్నెడయఁ - జాలితినేయని కంటనీరిడు!
స్వక్కెరవెట్టు మచ్చికనొ - నర్చుఁ గురుల్ముడుచున్నగించున!
మ్మక్కనిపించు విద్దియము - లాడఁగఁజేసెడు మాటిమాటికిన్॥ 172
- అ॥ బాటసారియంతఁ - బట్టఁజాలని వేడ్కఁ
జెల్లఁగి సంగడిని - చేతికిఁదన!

- యనుఁగుఁగొడుకునిచ్చి - యడఁకువ పెంపార!
నొసటఁగేలు మోడ్చి - నుడివెనిట్లు॥ 173
- గీ॥ మిగుల నట్టేట గ్రుక్కలు - మ్రింగుకొనుచు।
నట్టె కొట్టుకొనెడుపట్ల - పట్టునిలుపు।
నడుగునీయయ్యగ నొడ్డు - నందుఁజేర్చు।
నోడగానీవు నన్నుఁగా - పాడినారు॥ 174
- ఉ॥ ఇంచు వాండ్రనై నఁదమ - కెక్కుడుగాఁగనుచుండ్రుకోర్కెకా।
సింఛక కొల్చుకొంద్రిడుమ - చేసిన వారల కేని మాటుచె।
ల్లింఛరు కల్లలెన్నఁడు గ - డింఛరు మిక్కిలికూర్మియల్లెడం।
బెంచుదు రేల్చివారలిక - మిమ్ముఁదలంచినఁగీడులంటునే॥ 175
- ఆ॥ మునుపు నీటిలోన - మున్ని యూపిరి యాడ।
కున్న మాడ్కినిడుమ - లొందుచుంటి।
ఇపుడు పైకిఁదేలి - న పగిది మీప్రావు।
వలన మించిమంచి - బ్రతుకుగంటి॥ 176
- ఆ॥ అనుచుఁ బల్కఁగవిని - యారాచకొడుకనె।
సంగడిఁడయింత - సంతసంబు।
మనకు సమకుటుటకు - మాయయ్యకతమత।
దొరమాటువేలు - పనఁగవచ్చు॥ 177
- గీ॥ ఆయ్య నీయాలుకాఁబోలు - నదిగొవచ్చు
చుండె నిరుదట్లఁ జెలువల - నొప్పుమీఱి।
మీఁదియంతరువందునే - మెలఁగుచుందు।
మించిమీరిచ్చటన్ముచ్చ - టించుకొనుఁడు॥ 178
- క॥ అనిరాచపట్టి చనెవె।
ల్గును వెన్కొనుచందమామ - కొమరనదాది।
న్మునుకొని తనయిల్లాల్లాఁ।
గనుఁగొవి యాభాటసారి - కనుపండువుగాన్॥ 179

గీ॥ పిదపనయ్యాలు మగలు పె - న్వేడ్కనొందొ!
రువుల కౌగిళ్లలో బల్లి - డవుగఁ జొక్కి!
నంతఁ బెనిమిటితోడ నా - యతివపలికె!
జాలినునుసిగ్గు - కన్గవ మేళగింప॥

180

క॥ నీకౌగిటఁబడు నాదట!
చేకూరుననుకొనలేదు - చీకటిగానిం!
దాక నగపట్టెనంతయు!
నాకలి నిద్దురలు దవ్వు - లయ్యెన్టుమ్మీ॥

181

గీ॥ ఆసయున్సందియము డెంద - ముందుఁ బెనయ!
నెంతయోయోచి తుదకిను - మంతయైన!
ముందు తెరుకువయగపట్ట - మిందెగించి!
చిచ్చు చొరఁబాటునుంటి ని - క్కచ్చితోడ॥

182

గీ॥ అనుచుఁబల్కెడు మగువన - క్కునగదించి!
కురుణదువ్వుచు ముద్దులు - గొనుచు బాట!
సారియనె వేల్పు నెమ్మినో - చానమనకుఁ!
దెరలెనిక్కట్టులెల్ల నా - తెరపువనుము॥

183

సీ॥ అవుడట్లు మున్నీటి - యందుఁ బెన్గలికిఁ-
దలడిల్లు నోడచా - పలను డించఁ!
జనిమెట్ట తాకునఁ - జప్పునఁ ద్రుళ్లిపైఁ -
బడితి నేమవి చెప్పు - వాడఁబిదప!
మున్గితేలుచు నదే - మూలకోకొట్టఁగఁ -
బడియొకంతటఁ దెల్వి - వడసియొడ్డు!
చేరితిననిపోల్చి - చేతులున్నాళ్ళు మె -
ల్లనఁగూచుకొనిలేచి - నినుదలంచి!
యేలబ్రతికితినని యేడ్చి - యేడ్చిసూది!
కొండమీఁదుగ నొకతేని - దండకరిగి!

వానినగరున నీదుచే - వ్రాలుచదివి
మంచి నోమున విన్ను గ్ర - మృత్యుగలసితి॥

184

క॥ వడతీ వెనుకటివంతల॥

కడలవలదు మనకు హాయి - నందించిన రా॥

కొడుకదె నడతెంచెడు స॥

దడితో నేనచటికేగె - దనని పలుకుచున్॥

185

చ॥ వడివడినేగియిట్లనియె - బావురెయేలిక వేడ్కలెవ్వయో॥

పొడమినయట్లు తోచెనన - బొంగుచురాకొమరుండునెప్పెవి॥

క్కడిమనయక్కఱల్పొసగె - గాంచితిమామనతండునాకొడ॥

బడి తనకూతునిచ్చుటకు - మాటనొసంగెనుజుమ్మినెయ్యడా॥ 186

అ॥ నన్నుబోలువాని - నామామవెదకియు॥

గాంచలేకయిట్లు - కట్టువడియె॥

వేలునడతలగుట - బెండ్లిమానగరున॥

సలుపుకొనగ నెలవొ - సంగినాడు॥

187

అ॥ అనుచునతడు వల్కూ - నంతఁజెలుల్చుట్టు॥

గొల్చుచుండఁ బెండ్లి - కూతురరుగు॥

దెంచెహొయలుమీఱ - దివ్వెలయంధున॥

దనరుమేటి తెలిమ - తాబువలెను॥

188

క॥ అప్పుడడుగులు న్దడబడ॥

గుప్పనఁ బూదావులీను - కొప్పుసడల సి॥

గొప్పఁ బసినాటి చనవున॥

సప్పడతుక మగనికేలి - నంది బితాన॥

189

గీ॥ ముత్తెపుఁ జిలునగవు మొల - కెత్తుచుండ॥

జీకటి మెఱుపువల్చాపు - చిమ్ముచుండ॥

కుల్కుతల్కులఁ బయ్యెద - కొంగుసరదు॥

కొంచు బావాయనుచు - బల్కరించునంత॥

109

నట్టువు॥ పొంగుచు మేనుగగుర్పొడువన్దమి-పొదలఁగఁ బువ్వువిలుతునివరెరా।
 సింగముమైమఱపుంగొనిచెంగటి - చెలులఁగనుఁగొనకకవుఁగిలిలో
 నంగదియించి తనుంగడుముద్దిడ - నగిచెలిపెనఁగిమఱలునటు క।
 న్నుంగవతార్పులఁబయ్యెద జాఱ్ఱుల - నుఁబలుమఱునెఱపెఁ జెలు
 వముగాన్॥ 191

గీ॥ ఇట్లు బులుపుమున్నీటిలో - నీఁదులాడు।
 వారిఁదోడ్కొని యాబాట - సారి కడలి।
 చాటి కొన్నాళ్లకున్దన - మేటిసంగ।
 దీని నప్పెండ్లికొడుకు తం - ద్రివిగనియనె॥ 192

క॥ తేఁడా కను నీకొడుకు।
 న్గోడలినిస్వీరె నాదు - కోమలిబుడుతల్।
 నేఁడుమొదల్నీవారము।
 వేడుకతో మమ్మునింకఁ - బెంచఁగవలయున్॥ 193

అ॥ అనఁగతేఁడు వలికె - నాబాటసారితో।
 మీరు మేముకలసి - మెలసి హాయి।
 చెలఁగ మనుదమింకఁ - గలకాలమొక్కటి।
 యగుచుఁ బాలనేయి - యలరుమాడ్కి॥ 194

చ॥ అనవివి బాటసారి కడు - హాయిగనఁతటనుండి కోరిన।
 ట్లనయముఁ దన్విమీర జగ - మంతయునొక్కటఁదానెయైనతీ।
 రున నెదురెందునన్దనక - క్రొత్తతనర్పుల నిచ్చలందుచు।
 న్మనుగడరేపుమాపులొక - మచ్చుగనెల్లెడ మెప్పుపొందెడున్॥ 195

THE TRAVELLER

(An English Translation of BAATASAARI by the Author)

1. A certain great man, having been himself saved from the danger in the course of a sea voyage, began to seek for his missing wife and son on large river beds and upland towns, found both of them in safety and became famous being named as the traveller after this story.

2. Where am I? How am I come here? My eyes can not see howsoever I open them. Is it true? What is this tremendous noise wonderfully strikes my ear? Alas! it is known! I strengthen the heart. I arrived to the shore crawling at length by the stroke of the flowing water.

3. What became of the lady with the darling son? The direction does not strike me where the ship is driven, being wrecked by the mountain stroke. It dims the sight having been cloudy. The remainder of the night does not appear.

4. Thus the traveller became quite hopeless but yet somewhat recouped being himself a man of discretion; and having been unable to break off the love, could not but feel the separation heavily began to think of his love's familiarity as follows.

5. What a mistake the sinful duty has done spared me Alas! Cuckoo - voiced! Oh! opened lily eyed! How shall I bear separated from you? A watch ago we were talking. Ah! full moon faced! Was obligation over hereafter for us?

6. Let it be so. Ah ! fortune have you brought me here! What may befall hence? I shall endure. Lo! the east rises up and it morns.

7. Feeling thus became senseless; but recovered at length with boiling heart; could stand erect recouping himself his tired limbs, and exclaimed perceiving the four directions clearly.

8. He saw a bounding torrent thrusting through that mountain making a way somewhere and dragging along with it big stones unvoluntarily bawling for inability to withstand the vehemence of its velocity.

9. Thus thinking he saw the sun's orbit rising as if swimming over the roaring boisterous billows put into violent ebbing and flowing by the fierce sea breeze in one side and high concrete mountain thrusting the middle sky in other three sides.

10 He then felt astonished as if he was in a new world and took the course of the river head long at length being unable himself confounded in finding another way.

11. By the slanting sides of that river there were as rising steps systematically arranged with such places full of the fruitful mangoes; Jawk trees; limes; strange plants; bushes of the best types of plantains with heavy bunches the female pandanus Odoratissimus shrubs giving sweet scent to the breezes and the honey oozing flower planticles; he sat down under the bride Michelia-Champaka feasting his eyes with the strange and beautiful wild scenery having astonished at the god's creation ascended half the height of the mountain wishing to do away the fatigue.

12. The gazelles stood masticating in the shades, the peacocks perched in the inner bushes, the elephants are swimming in the deep lakes, the boars are sticking to the muds, the monkeys are gone to the branches of trees, all the birds punched in the cavities, the tigers yawned in the caves, the serpents are hissing in sand hills, the forest is calm, the wild fire raged producing gas upto the four directions, and the midsummer day blazed with the hottest sun making cracks all over the mountain.

13. Although having experienced the sun storke he enjoyed a sound sleep happily till the night fall on the river bed sprinkled by the cold water drops of the spring and awoke in a pleasant mood.

14. The sea roared with a jolly laughter, the moon shone like camphor fagot the mountain became silverized, and the full moon light was an eye feast.

15. Having been pleased with the full moon light he began to creep up the mountain along the river bank resigning over the almighty.

16. Being terrified by the screams of owls and the roaring of tigers he crawled up the mountain confounding until the midnight, and he perceived his way was obstructed by a steep mountain peak.

17. This is a steep hillock and here the torrent gushed forth thrusting vehemently the middle of the mountain peak and refusing any way to me; where is the path for me here after, I remain here until sunrise. Having resolved thus and leaning his back to a huge square stone block he began to imagine on looking up the sky.

18. Just like the fading moon and the morning star on the firmament my lady with the child might be perchance tossed over the sea surface devoid of their beauty.

19. What a ship voyage befell upon us? Oh! my love. Alas! Am I thus to be solitary and helpless without you? Is this the decree of the cruel fate? I did not know such instance would take place! Can I have any more such sweet heart like you even through hundred births!

20. He came to senseless at length after having swooned and then saw wiping his tears the scarlet coloured sunrise.

21. Oh! you juggler sun! your slight of hand is wonderful like life showing the earthly atoms but concealing the largest celestial globes.

22. Imagining thus, he, being disgusted with his life, blamed ungratefully and enviously the sun the sole relation of the world, and commenced his journey

23. Having seen a valley path which reaches to the other side of the mountain and following it he saw at length a lake and praised its beauty.

24. Who did place the huge mountains around as bunds? Who did grow the rows of trees along reaching the water basis along with four directions? Who did rig at a bird's-view squarely and very deeply? Who did implant the ranges of the various coloured flower creepers such as lilies and tuluses? Is it possible to conceive the wonder of the creation? What a human work can produce such a beauty? The torrent I saw perhaps rises from this and flows out thrusting through the mount.

25. Having thus astonished he bathed in the lake and being repented for blaming the sun god began to praise him with a double handful both of water.

26. I offer salutation to you. Oh! protecting ship in crossing over the afraiding the dark ocean. This is a bow to you. Oh! ruling friend dispelling the calamities and promoting the great advantages.

27. Having offered thus the sacred water, dug eatable roots, chewen some and drunk sweet water. He sat in the cool shade of an Indian cypress.

28. There an uproar arose suddenly on a king; the mountains shudder, the noise of the feet has come out causing the earth to quake; and lo! the elephants arrived immediately at the tank rooting up the trees and waving their earth flames as if the hills caned abundantly.

29. The trees retracted their stretched shadows as if saying that one's own property should not be used in charity elsewhere at the cost of self; and the sun shone in the middle of heavens.

30. Being instantly astonished and afraid he got up to the top of a banyan tree, when suddenly the flocks of elephants the swelling tank and quenched their thirst happily.

31. Some elephants fell the shore bunds with their tusks, some threw above sucking up the water, some rooted out the lotuses and the red lilies, some gave blow on the trunks, some swam with a challenge and some were immersed in ecstasy by wooing finches.

32. Thus the flocks of the elephants having finished their swimming enjoyments satisfactorily in the lake returned to the corners of their dwellings, running noising mutually combating; and the sun set in the west.

33. Hiding in the tree until then, having perceived at a distance a sublime building with joy, he descended and began to proceed through a flower garden.

34. In each direction observed flowery bushes omitting sweet smells, in each side deceived rows of various trees full of fruit, in each way perceived fountains showering water constantly and in each line seen systematic flores of precious stones; noting the scenery with joy and wonderful proceeding as if in a dream and feeling his solitude he began to lament thus thinking of his sweet heart.

35. I observing the couple of the peacocks dancing with blown tails in a courting joy, the cuckoos serving the chewn tender leaf to his mate, the parrot chatting with his partner in a joint mess of the ripened fruit essence and the bee singing in the embrace of his sweet heart stimulated by delicious honey drink; began to dance, felt a little disheartened extolling the skill, gave forth a deep sigh, attempted to embrace the void, disillusioned, approved and felt sorry coming here! my love!

36. I am going noticing so many marvels still my mind is uninclined! Perhaps these serve as means for my living separated from the handsome woman and child sustaining in the heart.

37. Mourning, thus, he reached the divine mansion at night fall, entered into it and was quite astonished, thus having seen its wonders.

38. The mansion is after the form of a lotus flower being half a mile in circumference and having seen stairs of rooms corresponding the number of stairs from downwards to upwards used respectively being supported by a single massive pillar of seven colours at every man's height used for water pipes, for eatables, for cooking, for messing, for court, for bed and for prayer.

39. Oh! What a wonder is this! Is it a fact or the confusion of the mind, why there is no body here? It is impossible to guess in what kingdom I am. Whose palace is this, thus making happiness by dispelling the darkness being itself made of various precious stones.

40. In all stairs, the pillars, the beams, the walls, and the platforms are made of pure massive precious stones devoid of any links. Oh! Are there such wonders anywhere else?

41. Noticed standing at any place the whole of the mansion can be viewed clearly causing wonder. This is thus reflected by being made of pure jewels.

42. Thus it is realised the saying "A little enjoyment will take place". How it happens to feel with pleasure the richness of this palace even by the king of Gods!

43. Are these human beings? No, these might be gods, for their eyes are steady and winkless. How is it nobody wishes me! This is an illusion perhaps. Oh dear! puppets began to do here all works making delight repeatedly by tunes and measures in music seasonally.

44. While he was watching the movements of the male and female images from the last storey, the bell rang shrilly and immediately, there blazed forth a strange light throughout the mansion.

45. There came a sovereign catching his queen's hand like the full moon god accompanied with his mistress star (the four of the lunar mansions) surrounded by maid servants.

46. Then that divine person having been purified by bathing and going to the top-most stair taking the hand of the woman served by maid servants praised god with great devotion.

47. I bow to thee Oh! cause of causes, Oh! the protector of the three worlds Oh! the appearance of the universe. Oh! destroyer of family cares. Oh! destructor of horrible sins. Oh! ocean of mercy. Oh! support of all life. Oh! supporter in fame. Oh! the historical conduct praise by gods! Tree of life for the devotees. Being thus bent upon he suddenly.

48. Observing the traveller, stunned without any speech, naked-bodied as if misery personified, exhausted and out of spirits, spoke thus.

49. Oh! what are you, how did you enter the castle without fear. Why do you shed tears spontaneously seeing us? We pity you. We are inquisitive to hear about your native place and your name. With increasing delight! tell me Please.

50. Saying thus he gave him his royal cloak their, which the traveller wore around his waist tightly, stood up and said to the king shedding hot tears throughout his eye corners.

51 Oh sinless king! what am I to inform you? My grief has gone in search of the place where my wife and darling child remain. By seeing you as my eye-feast, my mind is now hopeful, the weariness of my physical limbs became far. I am quite satisfied as if a good dream is realised.

52. By the calamity of ship wreck in the ocean. I remained, being separated by sweet wife and son thus alone moistening the mountain with my tears having escaped many evil events.

53. Then the king took the deep sighing traveller, scarlet hand with pity and said: Be patient! my good friend, Perhaps your people might be alive like you escaping the peril; and you may receive prosperity in future.

54. Be wise, and think of the past like a dream. The king, thus condoling, made the traveller forget himself by administering him with wonderful flowery spirit and taking him along with himself.

55. Went to the dining room, immediately chitchatting with females, having enjoyed with many dishes of various tastes being stimulated and sat in the full moonlight with a pleasant mood of singing and dancing.

56. One female did sing a song with a low voice turned lute, being commended by the king. One kissed the king's face expressing Lo! the moon is in my touch.

One crawled on the smooth ruby floor, speaking : " I am matchless in swimming ". One shrieked mocking nightingales. One weeping dotting on something. One rebuked " Pish, what is this fun ". One danced having been charmed and one was bewildered.

One began to laugh undressing herself saying "Oh dear! I wore the garment of moonlight".

57. Being tickled by the cool night breezes, the queen was smiling, defusing the shafts of the full moon light, the King taking her beautiful face for the full moon, kissed it for clearing his doubt, and although knowing the whole fact still kissed often forgetting himself by cupidity.

58. The traveller also became disorderly like others, overjoyed without knowing their bodies had mistaken as if his partner was really standing at a distance who was present in his thought.

59. Allo! How could you come? Where is the child? Oh God! She has come like the revived life! Thus speaking and going to embrace but coming to senses felt abashed saying " Where is she " but the spirits did this mischief thus,

60. Noting all at once, laughed seeing one another, then stars began to set on the sky, and immediately the moon paled.

61. The morning star rose towards the east of the firmament in a ruddy disc as if wailing for her loneliness, having laped the wings whetting the bill the cock crew "kukkuro-ko" bitering on water surfaces, and increasing in gardens, the breeze was cooling the bodies; the clock declared that the day will arise to be felt as if five watches longer, the birds came out from their nests. The young plants shoot up their heads beautifully. The heaviness of sleep loosened by force. The night in the summer dawned quickly.

62. After sending away his woman in a palanquin to the capital served by maid servants, the king said to the traveller showing the hunters who already came to invite him for the chase....

63. Look! They came to call me for hunting. Now we have to go. Come along soon with me, mount the horse immediately. Saying thus the king showed him a good horse instructed how to handle in the hands. A spear dressed him with a sound mail while his servants and the hounds are following him in both sides.

64. Himself started having gracefully mounted, a wonderful speed and told the traveller, thus after reaching the forest in half-an-hour.

65. Look at! My dear friend, how there comes this side the husker rolling in the mud like an arrow furiously having been afraid of even a bit handle the spear by the right hand. Thus saying the king made horse leaped over the head of the boar and pierced his lance in the thigh following his back.

66. When husker unable to turn his neck broke the spear to pieces rankling it through his thigh, instantly the traveller threw him thrusting his lance through his body while the king expressing applause.

67. Thus the king being overjoyed when he was informed by one that "Oh monarch! there runs to be steep, a royal tiger catching a hyoena by the lip and runs away with joy.

68. Bravo! Stir up the lynxes and hounds and "let not the tiger escape". Saying thus and being merry precautions along with his friend, handling daggers and guns, going instantly there, discharged the bullet blowing through the chest of the man-eater showering sparks of fire from eyes.

69. Although suffering the blow leaped over the body of the traveller as it flinged along with smoke, he knocked down the tiger thrusting the large spear into his mouth while the king was praising him repeatedly.

70. Finishing thus the chase, drinking the syrups to suppress the fatigue, mounting the horses, exchanged the steeds and going to the capital, the King said to the traveller as follows.

71. Oh dear! Are you such a great man! I noticed your endurance, power, bravery and the dexterity. I will grant to you all asked. Be with me comfortably hereafter.

72. Look at your friend's capital sixty four miles broad and double in length. and how it is defended by the sea on four sides.

73. There is great lake to the east of this mountain which I suppose befell on your eyes, that large river born to it, encircles all the city, increasing causes full crop.

74. The citadel in which we were yesterday, we do not know when and who built it hollowed this mountain although we are ruling it by so many generations.

75. Now we arrived the low land, our capital is shining thirty two miles from here. Let us go before the sun advanced in half-an-hour by a steam launch on the channel.

76. Thus, having informed clearly the traveller, that king while passing, leading him; in the right and left sides of that river channel.

77. A large Areca palm groves reaching the sky with their joined heads for using a frame and giving shadows, accompanied the betel leaf creepers increasing coupled with the boughes of the clove plants improving tops, the groves of the plantains bowing down with ripened bunches beautifully leaning over the ladders, and shining in front the various huge trees enhancing with their grafts grown by the assistance of cool associations.

78. The rows of root jack trees, the coconut little trees, the banyan trees shooting down their drops beautifully large like swings informed about the secret ranges of houses, villages, hamlets, hospitals and fields with yellow crops.

79. Observing while the boat often entering and coming out through the locks of the channel like the sun hiding and appearing among clouds; and giving gold to all who offer fumigation.

80. Having advanced more and more, the king looking his comrade said: "Behold Oh! friend, how that great river ten miles broad flows brimful containing on it the ships reacting the sky like a forest and how cannons roar welcome for our arrival.

81. While the king saying thus, the steam boat reached the shore of the city like a huge shark and they having started on a coach yoked by four old horses.

82. In the city a square of eight miles, fresh water, gushing forth, throughout the pipes beautifully stretching streets as if elegantly arranged straight, containing large upstaired buildings, the grass like huge clouds, covering the heavens and increasing, scattered above the factories, people moving densely to and fro by the bazar without giving room containing even for name sake neither beggars nor cost wives, while the king passing, showing the various warders with different designations to his comrade on that way.

83. The cries of the Aidde camp dispersing the coming crowds refusing any room, the noise of the boots of the infantry bearing muskets, buoynets blazing by the sunlight, hearing the high pitched notes of the trumpets and horns filling up the sky.

84. Those who going upstairs, their ornaments tresses loosened, kerchiefs over the breasts thrown aside; those scattering handfuls of flowers with songs of benediction looking eyefully, those cheerful expressing gratitude that he bestows clothes to every maiden of the city like a father, those asserting that he is really a God on account of his not failing virtue, those saying the fortune belongs only to the queen, those stupified on discerning the beauty; while the fair sex thus viewing at him the king went within his fort gently.

85. The trench and the rampart on four sides of the fort are inaccessible, the beauties of the palaces in that fort are indescribable.

86. In such a palace, the traveller was attended upon like a prince. could not be satisfied, having gone one day to the King's presence said shedding tears thus :

87. Alas! like a banquet to an invalid, it is vain that you furnish enjoyment to your comrade mortified being separated from the woman. Oh! best king! Where can I go losing patronage of you? a reliever of the distressed? and in what way can I see my wife and child hereafter?

88. Herself rising before hand and bathing, shows me the face like a golden lotus, making the house neat feeds me bellyfully with dishes of new tasks, when I returned going out, removes my weariness, shampooing my feet; without at any time transgressing not a bit of my word endures my fault whatever it may be, maintains alike the domestic affairs either in prosperity or adversity, observes civility, recognising it as the best of all good conducts much enchances mercy towards the poor! How can I exist quitting such a wife?

89. The king hearing at this, grieving traveller and consoled him said with pity. 'Brother' you have no business to weep any more, here it is, I deliver a happy news.

90. When entered the city all the servants who were sent to search for your people just now having returned, said that your woman and the boy survived safely.

91. Hearing what was said, he spoke thus stopping for a while being unable to say any thing confused at mind, the three mixing doubt, joy and wonder.
92. Oh father! who saved me! my lord, my patrons good providence! Are they existing! Are they alive any how? Who are they? When would they come here, what more the servants said? Ah! brother, please tell me the whole in one word, I prostrate.
93. While he thus being inquisitive the king told him in this manner: Hear! no doubt, I heard that before we arrived here. Your woman having come went away, writing some thing.
94. Informing thus the ruler, having took to the clock tower, leading him, adorning the sea port, began to read the writing on it as follows.
95. When the ship was destroyed asunder on the mountain by the great blast in the ocean; some other following vessel saved all and brought, only he that attached to me did not appear. I worship you Oh! pillar! seeing him send to search me.
96. Having heard the king so read, the traveller perusing it himself one hundred times; when asked "tell her names", some began there to name thus.

97. Without setting right the excellent tresses passing the posteriors, flowing thickly, like the chains of rings; wearing a dirty garment all over the body looking at the four-sides like a frightened antelope with frite extending sighs bewildered, appeared your tender aged woman.

98. The tears of the long eyes dropping like large pearls from the cheeks having the glitter of the tender petals of the white Caldera brought a strange beauty to the grief of your woman.

99. Hear, the ship brought your lady which for loading merchandise from here to a town at a distance of one hundred and eight miles left side.

100. Your charming woman while a nurse comforting a child on a moon rise day having purchased here the eatables writing this went away giving as many fanams (silver coins) saying "guard this".

101. When this confidence was created, the traveller, heightening like a bullock, while the woman appeared as if attached in the eyes, staying a little time, felt anxious in this way.

102. I have unbind the self bound friendly bonds. How am I become bound? I lived binding the unbindable mind and succeeded because I am self cobound to you!

103. It is evident to me that the woman is alive, but also the lady does not know of my existence! Had I wings splendidly like a bird, would I not see the lady in a wink (trice)?

104. When he thus grieves, making reflections, the king consoling, told : Friend! how it is realized that what I said the other day : "Endure you will find your woman Do not pine hereafter, come on I tell you some good to be settled by you meanwhile I send you.

105. The King, having emboldened him thus, put him in high spirits, brought him to the fort, passed a while with pleasures, gone along with him privately to a flower garden, said as follows :

106. As a philosopher is overjoyed when a strange theory fit to be observed, strikes him by itself, look you Oh! sinless your friend exults internally since he saw you.

107. Behold! there comes my elder brother's son! A supreme wrestler who makes playing a royal tiger dame, thinks of me more than his father. This boy is learned in all sciences.

108. I tell you the peculiar duty of your lineage, old and young brothers, should rule by the order of sincerity. My elder brother having reigned the kingdom gave to me. I give to him. He gives to my sons. The Government should be suited thus. Becoming a king by the twentyfifth year should rule till old age, afterwards fits to reside comfortably having gone to the mountain over which we stayed on that I tell you here again the regulations or collections which the ancients arranged regarding over divine service.

109. The entire universe appears real to the ignorant like the body obtained and the worldly deeds struck in the dream by the wavering of the mind; but the wise as the full heart is steady, do not see other than themselves reaching godhood.

110. Our people do not touch meat even in a dream; lie is ensured as a great crime; honour is better to us than life.

111. There is a father-in-law, a maternal uncle to him hating our creed. He rules the town carefully as a great sovereign where your woman exists.

112. He picked a quarrel with us now over two ways separated; do not meet straightly except crossly on account of intolerance of inclinations.

113. Temple feasts school fee virgin purchase, are there the government supports. Water and fire called as pure and unclean by the people of that place.

114. Hear brother, at last that king had a daughter born to him. My niece she and this man loved either other now by their existence in child hood at one place.

115. In all respects these little ones are an equal aged match. Alas! hard duty when unites! Ah indeed what government because an obstacle.

116. Wanders in loneliness, feels no hunger or sleep like an elephants in rut. Alas does not endure thinking of going alone to that country. I knew not what to do?

117. The maid is steadfast saying: "I do not marry except him who blooms with potency grandeur of music and classical knowledge, beauty independent kingdom and tender age.

118. The maiden said thus to the father as herself knew that there is no other possessing of all these than this man. He then ordered to publish it among princes in the four quarters. You see, Oh! brother, there appears hereafter the limitless period of fine days for the marriage.

119. Ah! my elder brother entrusted him to me, and I in change to you knowing your power, therefor you to return rapidly having gone ventured and accompanied the women.

120. Soon after you arrived, I give my kingdom to my elder brother's son, then reaching the forest we should obtain liberation.

* 121. So saying the king handed over his brother's son to the traveller, accorded him a send off upto the river port along with a contingent of clever servants and went away.

"The translation of the verse Nos. marked with the asterisk was not done by Sri Dasugaru. Unfortunately his translation for a few verses with Nos. 121, 122 and 162 to 168 was lost. That was made up by the editor.

* 122. Having been freed from its moorings, the barge woke up from its stupor and was on quick sails steaming in the midstream presenting a pleasant spectacle for the onlooker.

123. Then the traveller, making known to the price, his heart not pleased with the wonders of the ship said thus while the friendship shines.

124. You are coming unstirring like a young he-lion. You are a boy. Alas! the state of deserting the matched ladies seemed one to us.

125. Alas! I heard that maiden sees you, being very much in love from the virginhood, what day did give you whichever a token to make known your delight to herself? Why do you in this manner quite beauty by grief? Questioned thus the royal lion having much intimacy.

126. Mountains falling over waking yet sleeping mind moved, taking the letter, the charming lady send thus to the traveller tastes overflowing :

127. The pen cannot express the love when the behavings of our childhood came to thought remains my life. Oh! son of my father's sister. I cannot hide.

128. The legitimacy which is the relationship between a man's son and his sister's daughter, action of familiarity from the childhood, the self chosen property are distant, When should I see you as ended the scarcity of the desire of full bloom.

129. Turning the redder of skill as your paternal uncle takes pity towards our love, crossing in an hour the ocean separation, come on expanding your wealth, power and pride.

130. Your looking stretching many times over itself, taking your heart, touching your hands, this fellow wife letter will teach marriage before hand indeed.

131. Startling to the parrot of ghosts, speaking sweetly, the cold food eaten half of share, undertaking small quarrels, suffering friendship hastily, playing at hide and seek not being satisfied, making persisting bets, joining pairs very well cleverly sung the matin song, binding the graft together, watering, and supporting jointly, the fresh blooming young gold flower plant; these are the token. This air heap image proceeded heartily to show me distinctly while enamouring you grieves the true body here.

132. Reading thus, the grief exceeding, looking the lady's beauty existing near touching by the pair of eyes, giving deeper sighs, he says as following, noticing the lady's long eyes.

133. At first evinces love knowing legitimacies afterwards in the nearness, the directors place shows fear touching unable to separate, expresses alarm, plays hide and seek the maidens glance.

134. Him saying this alarming the traveller addressed sighing, friend you grive in this way without touching that girl What am I to say being separated from her who got me all delights even thinking of me, morning do not pine hereafter, look at, the night advances.

135. The stars are shining touching the bottom at the sky like the diamonds in the dark water. The sea fishes (Trichiyarus lepturus) flashed in the ties resembling the spreading melted silver liquid, in the midheaven appearing up and down the ocean the ocean seems as if a conjurriug mirror, the moding surges as though the channeled, hands are lulling asleep the huge animals, the steamer is staggering to the traces of the venus, the wind is singing the lullaby every where. Look at the clock errect has struck twelve! Hence friend we should sleep.

136. Saying thus the traveller putting the prince to sleep not being accustomed the eyeshut to himself began to speak, his woman appearing in the mind grieving as follows:

137. Madam! Like pair of eyes when at consciousness and stupified sleep you as well as me not knowing loneliness separated why that cruel deity? Very well! Ah yes! your form shall not truly vanish within me even a little, this is enough myself, I will see vividly always.

138. Long slanting looks, sweet words, curls scattering forehead, best gold body, fine waist, your praise-worthy behaviour fascinate the eyes indeed.

139. While the feet reddening, the waist trembling, the grace you bring water without looking back; putting the tender hands on both sides of the cheeks, the style you blow hearth duly well; resting the left arm over the rear, bending the fair person the beauty you help at meals; plucking out the fibers by the tips of nails, the prettiness you give the folds of bettle leaves with affection; the joy existing to you whenever you saw me; When I am weakly your anxiety; your confidence in my kins; what shall I reflect on? How I endure?

140. What a wonder this indeed! Lady! the confusion I suffer thinking you appears more pleasing to the mind here than all other thoughts.

141. When shall I see you. When shall I hear pleasing to the ear your excellent sweet words. Alas friend! What are you now? Possibly how would be your heart when the little boy says: "my father". Ah! Hope only keeps the departing life from without going!

142. He, having thus grieved in many ways, wiped away the increasing sleep by the tears from the corners of his eyes, awakened the affectionate, companion at the break of day; talked thus finishing the affliction.

143. Darling! seized sleep comfortably yes, look at the sea splitting branches by the ship without joining ever so much deeply appears many Indian leaguers distance, well what is this, hills, trees, sky, earth, putting runs quickly behind?

144. That the town we are going appears wonderfully over the ship which stood like race horse the flags manifest signs elegantly, see approaching ups-and-downs with haste are coming here, the floats falling in the tides.

145. They both speaking thus hope becoming eager, delight expanding, getting down the ship, entering the boats arriving the shore in half-an-hour, when are happy.

146. They seeing the female companions of that virgin princess comefronting them pleased to bear the actual particulars, those uniting both hands on the forehead.

147. The virgin princess who rules us rendering convenience for meeting you in the mansion of her flower garden has given with agitation this ruby ring a token of welcome.

148. He then taking to the pair of eyes the ring given by female friends, joining to the bosom wearing by little finger, spoke to it thus.

149. Your gold suggests the bodily brilliancy of the beloved lady. Your ruby informs the lip splendour. But why do you not tell finding out her mind Oh pet ring!

150. What is the lady doing? Tell, are there words spoken with you spreading over often the long slanting looks? Then the woman who are near by rejoicing?

151. Informed, Oh prince! As an omen for your coming our madam putting the green and ripen fruit before a young one, hearing your arrival with surprise, not believing a little while; the delight which shown afterwards made an eye feast to us ever so much!

152. Laughs heartily, folds the hands to the deities, shows weariness adjusting the kerchief, sets right the front locks in the mirror, spreads the spirited glances, opens modesty for looking at us, nods often the pretty head, our lady as unrestrainable joy exceeds!

153. The prince being thus informed, having been led by the females went satisfied speedily with his bosom friend to the lodging of the fresh blooming flower garden arranged for himself.

154. Then the traveller, although enjoying for the pomp occurring to the prince, made reflection further in the mind thus: "How can I see the way where the beloved exists".

155. Having been obedient for some days frequently to the order of the mind accepting vain hope, driving out of ten unthought enjoyment happening by themselves for few days somewhere turning repeatedly the helpless body for want of food "Do not fall in love sirs" thus saying, my great misery, what shall I become if it does not occur so? Yet to live like a bare block? Nay, I survive, what becomes of my business hereafter, to waste day by day indeed!

156. By having concern to me with the world, my heart being encouraged, I can stand all this while; but how can bear my separation the woman not knowing else except me?

157. Having given the lad to whomsoever to adopt quitting the hope alas, that can see me, my woman the bed of life's foundation, abstained perhaps the breaths by force!

158. Or, wearing male's costume, much heated within, the woman herself thinking wheresoever I might appear perhaps troubled throughout villages and hamlets!

159. Perchance thorns pricked the tender leaf feet very likely the golden body fatigued by sun stroke, probably the silk soft curls emassed, perhaps the feast of my eyes will not appear henceforth?

160. Not seeing you even a wink unenduring eyes had to become hard, not bearing yet a bit of your words the unaffected ears had to become blocked, not far-hearing to taste your name nevertheless even a moment the tongue had to become incipid having separated you still half-an-hour the heart turning to water had to become a stone mere ah my pure gold stature! my life's starture! my life's support! where are you? Shedding floods of tears dejected by long pair of eyes, how are you grieving now intending me?

161. The prince, having seen the traveller thus down cast, pining with grief, then spoke with exceeding pity in this way to his comrade to turn the idea.

* 162. Dear, Behold the sky which having parted with the suffocating summer embraces the cool clouds suggesting that there is happiness in store for us.

* 163. Lo, the clouds which were like silver rocks till recently now assumed a better stature with dark tints.

The winds made the huge clouds resemble beds having bowed them like cotton flakes.

Thunder occurred along with lightning just as a silver vessel was hit upside down. Here and there appeared a few sprinkles of rain releasing the fragrance of the mother earth.

The breeze with its dense spread from earth to heaven tightening the strings of the dark streaks of clouds supplies music like a master singer playing on veena in the pitch of the sixth note.

* 164. Lo slightly bent and clapping a babe to the bosom some lady is coming hither just as a fear stricken hen running to its habitat shielding the kids under her wings.

* 165 & 166. So saying, the prince tried to divert the mind of the traveller. The traveller wiping out the thick tears that covered his eyes with the edges of his upper cloth, surprisingly stood up, piercingly looked along, clasping and jumping in joy uttered aloud—"Here are my maid servant and my boy" and went straight to his friend.

* 167. The servant maid at once recognised him and said to him—"Here is your boy. Your wife is also here living quite happily.

* 168. "Having heard about our sad plight, the Princess here has been looking after us with all affection, but your wife having become in vain in her searches for you, decided today for self immolation.

169. Like the milk boiling falls down over pushing forward the top coverings, the heart bursted out being heated flows becoming water even in sleep from eyes. What am I to say the lady's regret?

170. While I roam here helping to food to the male child, quite heavy rain began to shower. Then hastily reaching the vicinity of this mansion, you have come to light as though the crop of our vow.

171. As thus told: experiencing much hurry, affection, wonder, having sent the nurse to the wife to be heard his Welfare; comforting the son.

172. Unites to the breast, kisses, exults with overflowing love expressing aha! puts tears in the eys saying "my little pretty father! could I quit you! offer sugar- does attachment adjust the curls, makes to laugh, causes to speak mother, elder sister, renders to tottering gait again and again.

173. Then the traveller at that time being overjoyed, giving his beloved son unto the friend's arm spoke thus folding the hand on forehead with increasing humility.

174. Struggling excessively drinking drafts perforce in the middle of the stream when being driven away quickly, your father as the foot keeping the hold, you as the ship putting on the bank⁹protected me!

175. Perceive even the low fellows as higher than yourselves. Serve without⁹ wishing for desire (favour), do not pay return even to those that did harm. Never calculate faults, increase love extremely everywhere. Rulers do touch evils hence if to think of you?

176. Formerly being immersed in the water, as eixs-ting unable to draw breath, I was receiving trouble. Now as floated above I attained excelling good living by your patronize.

177. The prince hearing what was said; fellow friend, our father is the cause of happening so much happiness to us, yea verily may say, he is another God !

178. Look at sir there your wife probably with maid servants on both sides charmingly. I will be wandering on the upper storey. You talk here at pleasure exceedingly.

179. Saying thus went away the prince. Like the moon pursuing the light while his wife coming having the nurse in front, the traveller observed as an eye feast.

180. Afterwards, when wife and the husband enjoyed themselves in each other's embraces a long space of time, then that woman said to the husband while pity, slight bashfulness mixing in the pair of eyes.

181. I deemed not myself the good fortune would happen that I could enjoy in your embrace. Everything appears as dark hither. Look at, hunger and sleep became afar.

182. While hope and doubt twine in the heart enduring and enduring so much more at least by appearance of the future remedy, daring what am to say I was to rush into the fire with violence.

183. Attaching the woman to the bosom thus saying, combining the curls, taking kisses, spoke the traveller: Oh ! woman, All difficulties disappeared to us by the mercy of God, hear my course.

184. Then in that manner having gone to lower the sails of the ship instantly in the ocean on account of the great wind, I fell upon frisking by the hill shock; what am I to say ? Afterwards sinking and floating having been thrown away to some corner, then at last while recovering sense myself, recollecting that I reached the shore, gathering hands and legs slowly, standing, thinking of you, crying and crying why I lived, going to the side of a certain king on a pointed mountain, reading your handwriting in his fort, I met you again by good vow.

185. Woman, you should not sorrow for the farmer vexations! Look at the prince who got us happiness comes here with uproar; I go there; thus saying :—

186. Having gone hastily said : O ! dear lord ! Seems as which so ever delights arose ! Then the prince told : our objects of this place attained, I saw the father-in-law, look at friend, he having consented gave word to offer me his daughter.

187. My maternal uncle is thus bound not finding a like to me though sought, granted permission for performing the marriage in our place as observances differ.

188. When he was saying thus, the bride came exceeding while the maids serve around like shining big white flame among the lamps.

189. Then the fleet failing, the tuft becoming slack emitting quickly the flowery fragrance, modesty, manifesting;

with familiarity of the childhood; that woman having taken the husband's hand immediately.

190. The pearly smile sprouting, the drooping glance casting; arranging the mantle skirt with charm and flash, while addressing as "O, son of mother's brother".

191. The body swelling, and flowing, lust increasing, the princely lion like the flower-archer (God of love or Cupid), having personal forgetfulness, without seeing the neighbouring women; when kissed herself joining in the embrace, the beauty smiling as if to turn, often enlightened gracefully the applications of the pair of eyes, the slidings of the mantle.

192. Leading them swimming in the ocean of glee, the traveller having crossed the sea for a few days, said thus seeing his great friend the bridegroom's father.

193. Oh sovereign ! observe your son and the daughter-law, these are my blooming girl and the little one. We are yours from today, you ought to support us here-after with delight.

దాసభారతీ ప్రచురణములు

1. మేలుబంతి : చాటు ప్రబంధము (అనేక పటములతో) పుటలు 280 వెల 12 రూ. సంపాదకుడు : యస్వీ జోగారావు.
2. కచ్చపీఠులు : దాసుగారి సర్వకావ్యములనుండి యేర్పిగూర్చిన పలుచక్కని పద్యముల సంకలనము. పుటలు 200 వెల 10 రూ. సంపాదకుడు : యస్వీ జోగారావు.
3. వ్యాసపీఠము : భాషా సాహిత్యజీవిత సంబంధులగు అనేక విషయములపై విమర్శనాత్మకములు. సృజనాత్మకములు నగు వ్యాసముల సంపుటి - పుటలు 370 వెల 20 రూ. సంపాదకుడు : యస్వీ జోగారావు.
4. నాయెఱుక : దాసుగారి స్వీయచరిత్ర అనేక పటములతో-పుటలు 450 వెల 22 రూ॥ సంపాదకుడు : యస్వీ జోగారావు.
5. తల్లివిన్ని : లలితాసహస్రనామముల పరమార్థ ప్రకాశిక-అచ్చ తెలుగు పద్యములందు వివృతి. పుటలు సుమారు 310 వెల 15 రూ. సంపాదకులు : ఆచార్య శ్రీ ఓరుగంటి నీలకంఠశాస్త్రి.
6. సంస్కృత శతక ద్వయము (కాశీ, రామచంద్రశతకములు - శ్రీ రాంభట్ల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారి తెలుగు & డాక్టర్ శ్రీ “భాను”గారి హిందీ అనువాదములతో) సుమారు 210 పుటలు వెల 7 రూ.
7. పంచశతి : (సూర్యనారాయణ, శివ, ముకుంద, సత్యవత వేల్పు వంద) సుమారు 120 పుటలు వెల 5 రూ. సంపాదకుడు : శ్రీమాన్ కోగంటి సీతారామాచార్యులు.
8. నూలుగంటి : (నీతికథా మంజూష) సంపాదకుడు : శ్రీ మన్నవ గిరిధరరావు సుమారు 80 పుటలు వెల 3 రూ.

9. బాటసారి (పద్యకావ్యము) with English translation by the author & a critical introduction by Prof. S.V. Joga Rao
సుమారు 100 పుటలు వెల 5 రూ.
10. జగజ్జ్యోతి (భారతీయ సంవిత్సర్వస్వము) (శ్రీ పేరి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి క్లుప్తీకరణము) పుటలు 180 వెల 10 రూ.
11. మహాకవి శ్రీ ఆదిభట్ట నారాయణదాస చరిత్రము కృతికర్త శ్రీ యం. వి. ఆర్. కృష్ణశర్మ పుటలు 220 వెల 6-50 రూ.
12. The Lights of the worlds : An abridgement and translation of the Jagajjyoti, an astounding product of learning and genius of Narayanadas by Sri Peri Suryanarayana Sastri B. A. L. T. (dealing with the Eighteen disciplines of the ancient Indian wisdom with Introduction by Prof.G. J. Somayaji M. A. L. T.) 200 pages Price 10Rs.

(అచిరకాలములో)

1. సంగీత తరంగిణి : పాటకచ్చేరీల కనువగునట్లు వర్చిక్కుర్చి, స్వర పరచిన అపురూపములైన దాసుగారి కృతులు, కీర్తనలు, 'దశ విధరాగనవతి కుసుమ మంజరి, పంచముఖతాళ స్వరూప వివరణాత్మక పట్టికయు చేర్చబడినవి (త్వరలో) సంపాదకుడు : శ్రీ నూకల చినసత్యనారాయణ.
2. భక్తిసుధ, పురుషార్థసాధనము సంపాదకుడు : శ్రీ కోగంటి సీతారామాచార్యులు.
3. సూక్తిసుధ సంపాదకుడు : శ్రీ గుండవరపు లక్ష్మీనారాయణ.

పుస్తకములు దొరుకుచోటు

శ్రీమతి ఉపాధ్యాయుల సావిత్రమ్మ

C/o శ్రీ కర్రా ఈశ్వరరావు

4-2-13 చంద్రమాళినగర్

గుంటూరు-2.

